

Ան. Բրոնզանյան

Մեղանյա

1899/10

ԼԱՄ

1033

2013

1033

10 NOV 2011

Աղբիւր-Տարազի երասարակութիւն № 57

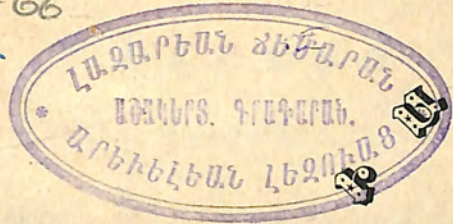
891-99

ՅԻՐԱԶՆՉԵԴԻ

A731

Հ-66

պ

4061

ՎԵՊԻԿ

1917

Թ. Ի. Լ. Ի. Ս.

Տպ. Կ. Մարտիրոսյանի || Тип. К. Мартиросяна.

Орджановская ул., д. № 1/2.

1899

Дозв. цензурою. 19-го ноября 1899 г. Тифлисъ.

(4857-50)
1033-2013
h.B. 1028

Մ Ե Լ Ա Ն Ի Ա

Վ Է Պ Ի Կ

I

—Մեկանիա, ուրախացիր. Պետերբուրգից հեռագիր ստացայ. սենաթը գործը վճռել է մեր օգտին: Հօրեղբորս որդին յոյս ունէր մեկանից չորս հարիւր հազար ստանալու, հիմա չորս կոպէկ էլ չի ստանալ: Օ'իս, վերջապէս ազատուեցի այդ զլխացաւանքից: Հիմա կարող եմք ապրել, ինչպէս հարկն է: Ուրախացիր ու քէֆ արա...

Ինքը Սամսոն Ֆրանգուլեանն այնքան ուրախ էր, այնքան զգացաւ, որ ամուր գրկեց ամուսնուն և համբուրեց: Երեսուն տարի աշխատասէր մարդը ոսկոր էր կոտրել, զի-զել ահագին հարստութիւն, և յանկարծ մի անգործ ազգական ուզում էր լսել այդ հարստութեան մի երրորդականը: Հանաք բան չէր

բաժանել մի այսպիսի դումարից: Եւ բաժանել այն ժամանակ, երբ նա զործերը թողել էր, տեղափոխել Կովկասի մայրաքաղաքը «Հանդստանալու ու ապրելու» համար:

Նա երջանիկ էր: Թէեւ ամբողջ կէս դար արդէն անցել էր նրա զինով, բայց կազմածքը դեռ պահպանել էր կանոնաւորութիւնը, ձայնը դեռ հնչում էր խրոխտ, քայլածքը աշխոյժ էր, իսկ ստամոքսը բոլորովին անխախտ: Փոյթ էր, որ մաղերը աւելի քան կիսով չափ ճերմակել էին — դա ժամանակի անխուսափելի հետեւանքն էր: Ինքը Սամսոնը այս բանին առանձին նշանակութիւն չէր տալիս: Կար միայն մի հոգս, որ երբեմն նրան դուռն էր ծանր մտատանջութեան մէջ: Սակայն, յուսալով իր հարստութեան վրայ, նա հաւատացած էր, որ այս հոգսից էլ կարող է ազատուել...

Հինգ տարի էր ընդամենը նա ամուսնացել էր: Ունեցել էր երկու զաւակ, որոնցից անդրաճիկը մեռել էր դեռ ծննդից չըրկտրած, մնամ էր երկրորդը: Սա այժմ արդէն երկու տարեկան տղայ էր: Այսքան ժամանակաւ ընթացքում ոչ մի սեւ զիծ չէր անցել ամուսինների միջով: Մարդն իր բնական տաքտով ու

խելքով, կինը կրթութեամբ և մտքի համեմատական զարդացմամբ — կարողացել էին յարգել իրարու ինքնասիրութիւնը և կենակցել հաշտ ու անխռով: Կար մի հանգամանք, որ միշտ պիտի երաշխաւորէր Մելանիայի յարգանքն ու պատկառանքը դէպի ամուսինը — այսպէս էր համոզւած Սամսոնը: — Մելանիան աղքատ ծրնողների զաւակ էր, Սամսոնը հարուստ: Եթէ Մելանիան երիտասարդ է, կրթւած, գեղեցիկ, նոյն իսկ գրաւիչ, Սամսոնը սրա փոխարէն կերակրում է նրա ծնողներին, ուսում տալիս եղբայրներին և խոստանում իր ծախսով ամուսնացնել քոյրերին: Ուրեմն, կշեռքի թաթերը հաւասար են: Եւ ոչ մի խոջընդոտ Սամսոնի բախտի առջև, ոչ մի մռայլ ամպ նրա կեանքի հորիզոնում: Իսկ այսուհետեւ նամանաւանդ չըպիտի լինի, քանի-որ Սամսոնը թողել է զործերը և անձնատուր եղել կնոջն ու նրա կամքին: Քանի որ նա լիակատար իրաւունք է տւել Մելանիային ծախսել, որքան կամենում է, ապրել, ինչպէս քէֆն է, ծանօթութիւններ ըսկսել, ում հետ փափաղում է:

Նա մի ձեռով զրկեց Մելանիային և, Իրանկութեան ժպիտն երեսին, անցաւ նրա հետ

սենեակից սենեակ՝ մի անգամ ևս նոր կացարանն աչքի տեսկացնելու: Ամեն ինչ արդէն կարգին էր. սենեակները կահաւորւած ու զարդաւած, իւրաքանչիւրն առանձին ճաշակով, լուսամուտները վարադուրւած թանգազին կրտորներով, յատակները ծածկւած խայտաբղետ գորգերով: Ամեն տեղ երևում էր տանտիրոջ առատաձեռնութիւնը և տանտիրկնոջ շռայլ ճաշակը: Ախոռատանը կապած էին սքանչելի ձիերը, որ Սամսոնը նոր էր նւէր ստացել Մոսկւայի մի յայտնի գործարանատէրից: Գաւթում կառապանը, երգ ասելով, սրբում ու յղկում էր առանց այն ևս հայելու պէս փայլող կարեւր: Խոհարար, սպասաւոր, նաժիշտ, տնտեսուհի, բոննա, — բոլորը զբաղւած էին իրանց գործով, բոլորն ակնածութեամբ նայում էին Մելանիայի աչքերին:

Մելանիան ունէր միջոց ծանօթանալու ում հետ ևս կամենար: Հարուստ էր, երիտաւարդ, զեղեցիկ ու կրթւած — հանդամանքներ, որ կարող էին նրա առջև բաց անել ամենաամուր փաւած գոնեքը: Եւ նս կարողացաւ օգտել իր միջոցներէ: Նրան ընդունում էին ամեն

տեղ սիրով և այցելում աւելի սիրով: Նա երևում էր բոլոր հասարակական երեկոյթներում, բալերում ու պարահանդէսներում: Նա զիտում էր, ուսումնասիրում և ամեն կերպ աշխատում իր հաղուստը, ձևերը, ամբողջ կենցաղը յարմարեցնել արիստոկրատիկ շրջանի կենցաղին: Եւ այնքան ընդունակ էր, որ մի քանի ամիս անցած, արդէն նրա 'մէջ կարելի էր' նկատել ահագին առաջագիմութիւն գէպի գեղեցիկը, նուրբը և հաճելին:

Արդէն ամբողջ քաղաքը խօսում էր Փրանգուլեանների երեկոյթների, ճաշերի, ձիերի, կահ-կարասիքի, մանաւանդ Մելանիայի բաղմաթիւ տուալէտների ու խոշոր ազամանդների մասին: Երբ նա, փորժիկին կողքին նստեցրած, բոննայի հետ սեպհական կառքով անցնում էր քաղաքի գլխաւոր փողոցով, հարիւրաւոր աչքեր նախանձով ուղեկցում էին նրան, տասնեակ գլխարկներ օղշ բարձրացնում նրան բարեւելու: Իսկ Մելանիան գիտէր այդ բարեւելիքն պատասխանել ըստ արժանւոյն: Իւրաքանչիւրին ցոյց էր տալիս այնքան ուշադրութիւն, որքանի միայն արժանի էր համարում: Նա ընդունակ էր յարգել մարդկանց ոչ թէ մի-

այն դիրքն ու ծագումը, այլև խելքը, ճաշակըն ու քաղաքավարութիւնը: Նրա ծանօթների շրջանը ընդարձակ էր և բազմատեսակ: Ձմեռւայ կիսին արդէն նրա հիւրասենեակում վաճառականների կանանց հետ կարելի էր տեսնել բանկիրների ու չինովնիկների կանանց, երբեմն նաև այս կամ այն իշխանուհուն:

Սամսոնը նրանց չէր հակառակում, թէև հոգու խորքում շատ էլ չէր համակրում նոր ծանօթներից ոմանց: Բանկիրների ու չինովնիկների հետ նա առաջ էլ բարեկամութիւն ունեցել էր, իսկ իշխանների հետ չբիտէր ինչպէս վարւէր: Երբեմն իրան զգում էր շատ անյարմար վիճակի մէջ: Մէկ մէկու ետևից նրա տնից վաճառում էին այն սովորութիւնները, որոնց հետ կապւած էր իր սաղմով, և մտքնուում նորերը: Բայց նա դարձեալ չէր բողոքում և լուռ հպատակում էր Մելանիայի պահանջներին: Վախենում էր: Ոչ. նա երկչոտ չէր: Կամքի ոյժ չունէր: Ոչ. փալաս մարդ չէր, եթէ կամենար, կարող էր ամեն ինչ տալն ու վրայանել և նորից վերադառնալ նախկին կենցաղին:

Սա սիրում էր Մելանիային, սիրում էր հինգ տարի նրա հետ կենակցելուց յետոյ, սիրում էր

մանաւանդ այժմ, երբ Մելանիան օրէցօր գեղեցկանում էր ու կենդանանում: Ահա նրա անտրտունջ հլութեան միակ պատճառը:

Ջարմանայի բան. մի քանի ամսւայ ընթացքում այդ կինը այնքան փոխել էր, որ Սամսոնը ապշում էր, դիտելով նրան: Գա այլ ևս առաջւայ համեստ, նոյնիսկ ամօթիւած Մելանիան չէր: Մի ձմեռւայ ընթացքում ցոյց տւեց այնչափ համարձակութիւն, եռանդ, կենսական ոյժ, որչափ ցոյց չէր տւել գուցէ ամբողջ կեանքում: Տեղափոխւելով մի շրջանից մի ուրիշը, կարծես, նոր միջոցաւ հետ շնչում էր նոր ոգի, նոր աշխարհահայեացք, նոր զգացումներ: Նրա թմրած էութիւնը արթնացել էր և արտայայտում էր իր բնական ոյժը, որ ելք չէր գտել նախկին միջավայրում: Այնտեղ, ծննդավայրում կաշին դանազան կաշկանդող պայմաններ, գուհիկների բամբասանքներ, ազգականների ծաղրը, ծնողների չքաւորութիւնը: Այստեղ թէ նրա և թէ Սամսոնի անցեալի հետ ոչ ոք ծանօթ չէր: Այստեղ ընդունում էին նրանց այնպէս, ինչպէս կաշին այժմ — հաբուստ և ժամանակի ազդեցութեամբ օչնչափ

տաշւած ու յղկւած, որ կարող էին ամեն շրջան մտնել և խորթ չըթւալ:

Սամսոնը, տեսնելով կնոջ մէջ այս արմատական առաջադիմութիւնը, աւելի ու աւելի էր սիրահարուում նրա վրայ: Նա, այդ յիսուն տարեկան մարդը, որ կարծես, մինչև հիմա ըստ արժանւոյն չէր գնահատել իրանից քսանութ տարով փոքր կողակցին: Նա պարծենում էր մտքում Մելանիայի ղեղեցկութեամբ, սայօնական ձիրքով և վարւելու շնորհքով: Նա ուրախ էր նրա երիտասարդութեանը: Սակայն այն հանգամանքը, որ ինքը այդ կնոջից քսան և ութ տարով մեծ է, նրա մէջ յղացրեց մի նոր, տակաւին անծանօթ, մի անտանելի զգացում:

Նա ոկոսեց խանդել: Խանդել սուելի ու աւելի, ենթարկւելով այն մտքին, որ վաղուց նրան պատճառում էր ծանր հոգս...

II

Իբրև զգաստ, խելացի և հեռատես մարդ Սամսոնն իր կասկածները դեռ թաղցնում էր: Եւ առիթ էլ չուներ խանդելու: Գիտէր, որ խիստ անարդար կըլինի, եթէ բացարձակ յայտ-

նի Մելանիային, թէ վախենում է նրա այժմեան կենսասիրութիւնից: Կար և մի ուրիշ հանգամանք, որ ստիպում էր նրան լռել. նա չէր ուզում նախանձամիտ ու կասկածոտ ասիացի համարել ոչ կնոջ և ոչ մանաւանդ օտար-ների աչքում: Միւսնոյն ժամանակ, չէր ուզում ցոյց տալ, թէ վստահ չէ սեպհական ոյժերին կամ կնոջ հաւատարմութեանը:

Եւ այսպէս, նա լռում էր: Բայց տանջւում էր, և այս տանջանքը, նոր միայն սկսւած, արագ-արագ զարգանում էր: Տեսնելով Մելանիայի հետզհետէ թարմացող ու գեղեցկացող դէմքը, երբեմն երկիւղից ցնցւում էր: 2^է որ մի օր, վերջապէս, այդ նորաբաց ծաղիկը կարող է երեսովը տալ նրա տարիքը: Մի-թէ կարելի է բնութիւնը բռնաբարել շարունակ և մնալ անպատիժ. բոլորովին անպատիժ:

Երբ նա անխոհեմաբար, կուշտ ճաշից յետոյ, սեղանատանը կամ ննջարանում (մանաւանդ այստեղ) գրկում էր Մելանիային, այնպիսի մի ցնցումն էր արտայայտում երիտասարդ կնոջ կրակոտ մարմինը, որ Սամսոնը ուղղակի սարսափում էր: Այնպէս, որպէս մարդ կարող է սարսափել եթէ ձեռք վերցնի մի գեղեցիկ

իր և յանկարծ զգայ, որ նա լեցուն է զինամիտով: Այդ սիրուն աչքերի աչրող շողերը բորբոքում էին նրա հնացած արիւնը, բայց և ասեղների պէս ցցում նրա սրտի մէջ: Այդ կարմրաշայտ հիւթալի շրթունքների ու նուրբ պնչերի զողոցը շարժում էր նրա մաշած կիրքը, բայց և ցաւ պատճառում նրա ուղեղին: Այդ կլորիկ ու դեղակազմ կրծքի բաբախումը հրահրում էր նրան, բայց և սարսուռ ազդում նրա մարմնին: Այ՛ո, Մելանիան բոլորովին նախկին Մելանիան չէ, այն, ինչ որ էր ընդամենը կէս տարի առաջ: Նա վառւել է ինքն իր մէջ և այլոււմ է ինքն իր հրով:

Ախ եթէ Սամսոնը քսանուհինդ, գոնէ երեսուհինդ տարեկան լինէր: Ինչ օգուտ, որ տակաւին առողջ է ու թարմ իր տարիքի համեմատ: Ինչ օգուտ, որ այսօր էլ դեռ երակների մէջ զգում է երիտասարդական արիւն: Այնու ամենայնիւ նա ծեր է և իայն ինքն է զգում թէ որքան ծեր է... Նա լիսուն տարեկան է, և հէնց այն միտքը, թէ քսանութ տարով մեծ է կնոջից, կարող է թունաւորել Մելանիայի կեանքը:

Մի անգամ միջօրէին, նախաճաշից յե-

տոյ, երբ զինին փոքր ինչ ներդրածել էր Սամսոնի վրայ, յանկարծ պատանեկական աշխուժով փաթաթեց Մելանիայի պարանոցին և սկսեց անվերջ համուրել նրան: Մելանիան ճիղն արաւ և կարողացաւ դուրս սլկել նրա զրկից: Սամսոնը աչք'որ լառեց նրա երեսին: Ախ, որքան զեղեցիկ է երիտասարդ կինը ալդ պահին, ինչպէս սաղում էր նրան զարնանային թեթեւ հաղուստը իր բաց մանիշակի դուռով ու սպիտակ մետաքսեայ դանթիներով: Նրա դէմքի զծերն աւելի էին նրբացել: Կանացի հրապուրը բուրում էր նրա ամբողջ կերպարանքից, որպէս մի քաջող մաղնիսական, մի արբեցուցիչ ուժ:

Սամսոնը չըկարողացաւ իրան զսպել, նորից արձակեց մի քանի քայլ հեռու կանգնած Մելանիայի վրայ: Այ՛ս անգամ կինը ձեռները հորիզոնաձև տարածեց առաջ պաշտպանելու համար: Նրա լայն թեւերը լետ քաշեցին. բացւեցին նրա փափուկ բազուկները մինչև արմուկները, և թարմ կաշւի նրբիկ սպիտակութիւնը աւելի զրգռեց Սամսոնին: Սակայն այն ինչ անսովոր ատելութեան ժպիտ

էր, որ սահեց Մելանիայի շրթունքներով և ինչո՞ւ նրա աչքերը փակեցին...

Սամսոնը մի քայլ յետ կանգնեց և յանկարծ հարցրեց.

— Մելանիա, դու ինձ սիրո՞ւմ ես:

Նրա ձայնը դողաց: Հարցը նոր էր, անսպասելի: Հինգ տարւայ ընթացքում Սամսոնը երբէք մի աշխարհի հալց չէր տւել Մելանիային և այժմ տալիս էր և այն էլ այնպիսի տարօրինակ եղանակով ու յուզած ձայնով, որ Մելանիան ցնցւեց ու զունատեց: Նա չիմացաւ ինչ պատասխանի, միայն անորոշ ժրպտաց, հայեացքը դարձնելով դէպի բազր:

— Սիրո՞ւմ ես ինձ, — կրկնեց նոյն զդացող ձայնը:

Նոյն լուրթիւնը:

Սամսոնը մօտեցաւ Մելանիային, երկու ձեռով բռնեց նրա ձեռները ու, նայելով աչքերին, ասաց.

— Համարձակւիր չըսիրիւ, ատամներս ցոյց կըտամ:

Ասաց կէս լուրջ և կէս իստակի եղանակով, բայց աւելի կոշտ, քան մեղմ, աւելի իշխանական, քան բարեկամական տոնով: Եւ

իր խօսքերի մէջ ինքն էլ զգաց մի ինչ-որ չա ազուշակ հնչիւն:

Յուզումը մանաւանդ զղջումը, թագցնելու համար, Սամսոնը դուրս գնաց սենեակից:

Մնալով մենակ, Մելանիան նստեց առաջին պատահած աթոռի վրայ և ընկղմեց մտախոհութեան մէջ:

«Սիրո՞ւմ ես ինձ», հնչում էր նրա ականջին: Ի՞նչ պատասխանէր: Միթէ նա ինքը զիտէ, սիրում է, թէ չէ: Նա միայն զիտէ, որ Սամսոնը իր օրինական ամուսինն է — ուրիշ ոչինչ: Մի մարդ, որի հետ անխղիւի կապով կապւած է մինչև մահ սկսած տասնութ ժամանակ հասակից: Ծնողները նրան չըստիպեցին գնալ այդ մարդուն, այլ «Համոզեցին»: Նրան բացաղբեցին բոլոր հանգամանքները. և նա համաձայնեց: Նա հասկացաւ, որ, դառնալով Սամսոն Փրանգուլեանի կինը, պիտի բախտաւորեցնի իր ծնողներին — այսքանն արդէն բաւական էր: Ոչինչ հակադրութիւն չէր զգում սեպհական ճակատադրի և ծնողների կամ քոյրերի ու եղբայրների բախտի մէջ: Իր վիճակը ձուլւած էր համարում նրանց վիճակի հետ: Երջանիկ են, ինքն էր երջանիկ կրկնել, ան-

բախտ են, ինքն էլ կանքախտանայ — ահա բոլորը: Եւ եթէ ասում են, թէ Սամսոն Ֆրանգուլեանի հետ անպատճառ բախտաւոր կըլինի, կընշանակէ ճշմարիտն են ասում: Ինչո՞ւ չըզնար այդ մարդուն: Կեանքը նրա համար մի անծանօթ աշխարհ էր, ինքը կանգնած նրա տակաւին փակ դռների առաջ: Եթէ սիրող ծնողները, բռնելով թւից, ուսումնարանական նստարանից նրան ուղղակի ամուսնական կեանքի մէջ մտցրին, միայն և միմիայն հաւատալով և սիրելով նրանց ընդունեց այս վիճակը: Բայց ի՞նչ է եղել նրա ապրուստը այս հինգ կամ հինգ ու կէս տարւայ ընթացքում: Այն, ինչ-որ տեւ են մի կողմից ամուսնու գիրքն ու հարստութիւնը, միւս կողմից մայրական բնագլխական ուէրը դէպի իր զաւակները: Ի՞նչ է այժմ, այս բոլորէն կեանքը նրա համար: Զքեղ տուալէտներ, թանկագին ազամաններ, ճոխ սեղան, նոր շրջան, պարեր, երգ, զարճութիւն:

Այժմ նրան հարցնում են «սիրո՞ւմ ես»: Սիրո՞ւմ է, արդեօք: Ո՞ւմ, Սամսոն Ֆրանգուլեանին, այդ... ծերունուն... այդ... Ի՞նչ պատասխանէր՝ այդ մարդուն: Միթէ ասէր, թէ մի դառն գաղտնի կսկիծ մորմոքում է նրա

սիրտը, երբ զգալով ինչ-որ ներքին անծանօթ հոգեկան պահանջ, մտածում է նաև իր ամուսնու մասին...

Փոքրիկ պարտիզում, դայեակի հետ խաղում էր երկու ու կէս տարեկան ժորժիկը: Մեկանիւրս դուրս եկաւ սենեակից, մօտեցաւ նրան, գլխից և համբուրեց անսովոր ջերմութեամբ: Նա յուզւած էր և զգում էր, որ ձմեռայ վերջի արեգակի զոլ ճառագայթները իր երակների մէջ տարածում են ինչ-որ անսովոր ջերմութիւն, իսկ սիրտը ճնշւում է...

III

Մի օր, սովորական զբօսանքից տուն վերադառնալով, Մեկանիւրս աղախնից լսեց, թէ մի անծանօթ հիւր կայ ամուսնու առանձնասենեակում: Միքանիւրս ըստէ անցած, երբ նա, հագուստը փոխելով, անցաւ սեղանատուն նախաճաշ անելու, այնտեղ Սամսոնը շտապեց ներկայացնել հիւրին: Դա Սամսոնի քրոջ ամուսնու փոքր եղբայրն էր, ազգանունը Փիրուզեան, մօտ երեսուն տարեկան մի երիտասարդ: Նա ոչ տգեղ էր, ոչ գեղեցիկ, ոչ զգեղ, բայց առողջ դէմքով, ուրախ աչքերով: Հազած էր

սևագոյն, երկայն «վիզիտկա», կոլորակ փեշերով, մոխրագոյն վարդիկ, ասեղնագործ շապիկ բարձր օձիքով, որի ձիւնային սպիտակութիւնը խիստ ներդաշնակում էր նրա դէմքի տակաւին թարմ գունին և փոքր ինչ կարմրագոյն ականջներին:

Սամսոնի բացադրութիւնից երեւաց, որ Փիրուզեանը տասը տարի բացակայ է եղել Հայրենիքից, մեծ մասամբ ժամանակն անց է կացրել Պետերբուրգում: Այնտեղ նա, «մի քանի հանդամանքների պատճառով» (Փիրուզեանը զրուիւր թեքեց կրծքին, արտասանելով, «երեսխայութիւն»), ստիպւած, թողել է համալսարանը և մտել ծառայութեան ինչ-որ երկաթուղու վարչութեան մէջ: Սամսոնը նրան շատ անգամ է հանդիպել մայրաքաղաքում և հաւանել է ու սիրել նրան: Յուսով է, որ Մելանիան էլ կը հաւանի երբ կը ճանաչի:

Յայտնեց, որ Փիրուզեանը պաշտօնը թողել է և մտադիր է հաստատուել Վովկասում:

— Ուզում է Բագու գնալ, ես խորհուրդ չեմ տալիս, — ասաց Սամսոնը, — տաօը տարի Պետերբուրգում ապրելուց յետոյ, մարդ չի կարող այդ քամու ու փոշու մէջ ապրել:

Փիրուզեանն ասաց, թէ մայրաքաղաքի կեանքը ձանձրացրել է իրան, թէ ժամանակ է հիմա լուրջ գործով զբաղւելու, թէ վճռել է հարստանալ և ուզում է նաւթային արդիւնաբերութիւնը «ուսումնասիրել»: Մելանիան հետաքրքրեց նրա անցեալով իբրև ազգակա՜նուհի, և Փիրուզեանը սկսեց հաճույքով պատմել մայրաքաղաքի թատրոնների, ցիրկերի, էլէքտրական կառքերի, ձիարշաւների մասին: Նա առանձին աշխոյժով խօսում էր վելոսիպեդիստների մասին, ինքը ճարպիկ վելոսիպեդիստ լինելով:

Յրբեմն նրա հայեացքը կանգ էր առնում Մելանիայի գեղեցիկ դէմքի վրայ: Դիտող մարդը կարող էր նրա աչքերի մէջ կարդալ ինչ որ ներքին գոհունակութիւն: Թւում էր, որ նա հիացած է իր ազգականի կնոջ սիրունութեամբ և, մի և ժամանակ, ուրախ է, տեսնելով մարդու ու կնոջ հասակների մէջ ահագին տարբերութիւն: Իսկ Մելանիան սեղանի քով ուշադիր էր դէպի հիւրը իբրև բարեբար, յոանտիկին — այսքանը միայն: Բայց այսօր առաջին անգամ լուրջ համեմատում էր Սամսոնին մի ուրիշ տղամարդի հետ և... հա-

ղիւ կարողանում զսպել հառաչանքը: Որքան Փիրուզեանը նսեմացնում էր իր ներկայութեամբ Սամսոնին: Մէկից բուրում էր առնական ուժը իր բոլոր եռանդով, միւսի մէջ կեանքն արդէն անցել էր իր վարվումն շրջանը, և անցել վաղուց: Գուցէ Փիրուզեանը, Սամսոնի տարիքին հասնելով, կրկնակի ծերանալ, բայց այժմ նա ունի մի հրապույր, որից առ միշտ զրկւել է Սամսոնը:

«Քսանութ տարի՛, Տէր Աստուած», մտածեց Մելանիան, շրթունքները սեղմելով ատամների տակ: Այս արդէն չսովից դուրս է, այս արդէն դէմ է բնութեան բոլոր օրէնքներին, և միայն Մելանիան է զգում, թէ որքան դէմ է...

Գարնան մօտենալով Մելանիան օրէցօր դառնում էր մտախոհ ու լուրջ: Այժմ նա ալ ևս չէր հետաքրքրւում լալօնային կեանքով: Նա նոյն իսկ ձանձրացել էր այդ արիւստորատիկ համարած շրջանի կեղծ ու պառիւր կանոններից ու հիասթափւել, ինչպէս մի երեխայ արդէն ծանօթ իրադրւիլի վերաբերմամբ:

Նա նկատելու չափ գունատւել էր, բայց աչքերի հուրը քանի գնում էր սաստկանում

էր: Նա խօսում էր սակաւ, աշխատում էր Սամսոնի հետ երես առ երես չըմնալ, փախչում էր, որքան կարող էր, նրա գզւանքներից, մանաւանդ համբոյրներից: Նա աւելի ու աւելի ամփոփւում էր ինքն իր մէջ:

Չաբաթը երկու անգամ նա Փիրուզեանին հիւր էր ընդունում և ճաշին պահում, Սամսոնի ցանկութեամբ: Վարւում էր նրա հետ իբրեւ ազգական պարզ, համարձակ, բայց առանց որ և է մտերմութեան, միշտ պահելով իր և նրա մէջ որոշ չափի տարածութիւն: Նրա մէջ կատարւում էր արմատական յեղաշրջում: Գեռ մի տարի առաջ մի հասարակ կին էր, զրեթէ մէկն իր նախկին շրջանի կիսաթմրած էակներից: Տեղափոխւելով ուրիշ քաղաք, յանկարծ փոխեց նոր կեանքի ստպարիզում, դարձաւ սալօնային կին: Իսկ այժմ... այժմ նա լրջամիտ էր և մտախոհ, որպէս թէ նրա գլուխը լեցուն լինէր համամարդկային հոգսերով:

Եւ այսքան փոփոխութիւնը ընդհամենը մի տարւայ ընթացքում:

Սամսոնը ուրախ էր նրա այս վերջին տրամադրութեանը, աւելի քան արիւստորատիկ ձգտումներին: Բայց նա չըզիտէր որ հան-

զստուծիւնն արտաքին է, որ Մելանիայի մէջ տեղի ունի ինչ որ փոթորիկ և նրա արիւնը աւելի ու աւելի է բորբոքում, չընայելով ճակատի մուայլին, երեսի դուռնատուծեանը:

Մի անգամ Սամսոնը, տուն վերադառնալով, անմիջապէս անցաւ ննջարանը, երբ աղախնից իմացաւ, որ Մելանիան այնտեղ է: Բաց անելով դռները, նա բւեռւեց շէմքի վրայ: Նա հանդիպեց մի անսովոր, չըտեսնած տեսարանի: Քանի մի քաջ հեռու, շրջեղ զրիւմոյի հայելու առջև, կանգնած էր Մելանիան կիսամերկ, ոտաբոբիկ: Նա դիտում էր իրան ոտից մինչև գլուխ: Նրա բաց կուրծքը, սպիտակ ուսերը նկարել էին արեգակի ջերմ շողերով ողողւած սենեակի մէջ տեղում որպէս մի կլասիքական արձան, որպէս մէկը Քանօլայի ախտաբորբոք ձեռակերտներից: Միայն կենդանի, շարժական արձան, որ շուրջը տարածում էր հեշտանքի կիզիչ շողեր: Եւ այս շողերի մէջ նա լողում էր ինչպէս մարմնացած կիրք: Բայց որպիսի քնքոյշ, արբեցուցիչ ու կորուսիչ կիրք իր կանացի ամօթխածութեան մէջ իսկ:

Արիւնը խփեց Սամսոնի գլխին, աչքերը

մթնեցին: Նա կամացուկ ոտների ծայրերի վրայ, մօտեցաւ ետևից: Նա ուզում էր զրկել այդ կիսամերկ մարմինը, որ իրան և միմիայն իրան էր պատկանում, և խեղդել իր զրկի մէջ կրքերի բուռն թափով: Մելանիան երեսը յետ դարձրեց, մի քաջ հեռու կանգնեց, առանց մազու չափ շփոթւելու:

— Ի՞նչ ես անում այդ, — զոչեց Սամսոնը, բարկացած ձեռնալով:

— Հիանում եմ ինձանով, — պատասխանեց Մելանիան, կարծես մարդուն աւելի դրդուելու համար:

— Մելանիա, ի՞նչ է պատահել քեզ: Դու շատ ես փոխւել, դու այդպիսի կին չէիր:

Մելանիան սկսեց լուռ հազււել: Հազուստը տիւուած էր յատակի վրայ անկարգ որպէս անփոյթ դերասանուհու հազուստը թատրոնական հանդերձարանում:

— Մելանիա, այդ քեզ իսկի չի սաղում:

— Ինչո՞ւ:

— Դու հայ կնիկ ես:

— Հայ կնիկը արիւն չունի՞ — արտասանեց Մելանիան, հեղնաբար ժպտալով:

— Արիւն, — կրկնեց Սամսոնը, այս մի հա-

տիկ բառի մէջ զգալով ինչ-որ չար և սոսկալի խմաստ:

— Այո, արիւն:

— Բայց գիտե՞ս ուրքեր ունին այդպիսի արիւն:

— Կոկետուհիները, — լրացրեց Մեղանիան անփոյթ եղանակով, ժողովելով ուսերին սփռուած խիտ մաղերը:

Սամսոնը կաշկանդեց նրա համարձակութիւնից:

Մեղանիան, թեքելով, որ անկողնակալի տակից դուրս բերի մետաքսեայ հողաթափները, աւելացրեց.

— Ուրիշներն անում են տղամարդի համար, ես անում եմ ինձ համար: Կարծեմ, մի մեծ մեղք չէ, հօրմ...

— Մեղանիա, այդ... անամօթութիւն է...

Մի բարձր արծաթահնչիւն կծու ծիծաղ տարածեց փափուկ զարնանային միջոցառումի մէջ, որպէս ծիծեռնակի ծրվոյց:

— Անամօթութիւն... Որ այդպէս է, ինչո՞ւ էիր ուզում գրկել ու համբուրել: Գրաւիչ էի, հա՞մ: Հասկանում եմ, չէ՞ որ երիտասարդ եմ,

զեղեցիկ, թարմ, և դու... դու... ուզում էիր տիրանալ... Յրտեսութիւն...

Նա հանդարտ քայլերով դուրս գնաց, թեթևակի բարձրացնելով հագուստի փեշը ետևից:

Սամսոնը, ապշած, նայեց նրա ետևից: Այդ կնոջ հողաթափներն անգամ տարածում էին ախտաշարժ ողի փափուկ գորգի վրայ...

«Նա ինձ ատում է», ասաց Սամսոնը ինքն իրան վճռաբար:

Նայեց անգիտակցաբար հայելուն և սարսափեց: Ողորմած լսուած, այդ կնոջ համեմատ նա ոչ միայն ծեր է, այլ և դառամեալ: Նրա ճաղատ գլուխը, արագ արագ ճերմակող ընչացքը, թուլացած ուսերը, խոր ընկնող այտերը, բոլորը, բոլորը արդէն սկսել են արտայայտել կենդանի մահացում: Զգում է, արդեօք, իր երակների մէջ երիտասարդական արիւն, ինչպէ՞ս կարծում էր: Ոչ, այս սուտ է, ինքնախաբէութիւն: Նա չի կարող անողորմ ժամանակի առաջն առնել: Ի՞նչ օգուտ կրքից, երբ...

Ախ, խիցէ՞ք նրանից հարստութեան կէսը, միայն թէ պակասացրէք նրա տարիքն ևս կիսով չափ: Տէ՛ք նրան կեանք, որովհետև նա

սիրում է Մելանիային և ուզում է նրանից սիրած լինել, որովհետև ուզում է ապրել բառերնդարձակ մտքով:

«Միթէ հայ կինը արիւն չունէ», հնչում էին չարագուշակ բառերը Սամսոնի ականջներում:

IV

Ամառայ սկզբին Մելանիան տեղափոխեց ամարանոց: Նա չըլամեցաւ այս տարի արտասահման գնալ, որովհետև Սամսոնը զբաղած էր: Քաղաքի մի լաւ փողոցում կառուցանել էր տալիս սեպհական տուն և ուզում էր միջև վերջը անձամբ հետևել շինութեանը:

Ջաբաթը մի անգամ Սամսոնը գնում էր ամարանոց և կիրակի օրերն անցկացնում ընտանիքի մօտ: Երբեմն իր հետ տանում էր Փիրուզեանին: Մելանիան այժմ այլ ևս մի առանձին ուշադրութիւն ցոյց չէր տալիս հիւրին, միայն նուրբ աչքը կարող էր նկատել, որ երբ տեսնում է նրան, առաջին վայրկեան աչքերը շողշողում են տարօրինակ: Բայց միայն մի վայրկեան, այնուհետև դէմքը սքողում էր այն նոր քողով, որ քանի գնում՝ անթափանցելի էր դառնում:

Սամսոնը չէր նկատում այդ վայրկենական փոփոխութիւնը, և չէր էլ կարող նկատել: Ազգակցական կապի մասին նրա գաղափարն այնքան մաքուր էր, որ մտքովն անգամ չէր անցնում, թէ Փիրուզեանը կարող է իր կնոջ վրայ վատ աչքով նայել: Բացի դրանից, Մելանիան այնքան քիչ էր հետաքրքրւում Փիրուզեանով, որ Սամսոնը, երբեմն մտքում բարկանում էր նրա վրայ: Ինչպէս կարելի է սառն վերաբերել դէպի մի ազգական, որ, ներս է մտնում թէ չէ, իսկոյն գրկում է խորթիկին, ուսերի վրայ բարձրացնում և ամբողջ ժամանակ նրան բաց չի թողնում ձեռներից:

— Մելանիա, — դարձաւ մի օր կնոջը, — դու քանի գնում, վատ ես վարւում Արտուրի հետ: 2⁶ս հաւանում:

— Ինչ հաւանելու կամ չըհաւանելու բան կայ. հարիւր ազգական ունիս, նա էլ նրանցից մէկը: Զատ հարկաւորս է...

— Բայց դու իմ ոչ մի ազգականի հետ այդպէս սառն չես վարւել:

— Չարժէ այդ մասին խօսել, լմա:

Մելանիան գրկեց խորթիկին և դրեց ծնկների վրայ: Բաց արաւ դունադարդ պատկերների

մի ժողովածու, փրկողեանն էր նւիրել ժողովիկին, բռնեց փոքրիկ մատիկը և, շրջեցնելով պատկերների տակ, կարդում էր դանադսն կենդանիների անուններ:

Սամսոնը զգացւեց ընտանեկան տեսարանից:

— Հանաքը մի կողմը, — ասաց նա, շուտով — ժողովիկը կարող է այլուբէն սովորել:

— Զուտով, — կրկնեց Մելանիան, դառն քմծիծաղ տալով, — ո՛չ, դու դեռ շատ պիտի սպասես:

Սամսոնը չըմբռնեց այս խօսքի մէջ թաղնւած հեղնանքը:

— Կըստասեմ, — ասաց նա ժպտալով:

Մի օր, երբ նա ամարանոց եկաւ մենակ, Մելանիան հարցրեց.

— Ինչո՞ւ աղգալանիդ չըբերեցիր:

— Զուգեց գալ:

— Ինչո՞ւ:

— Էհ, երևի, հասկացել է, որ դու չես սիրում իրան:

Մելանիան շրթունքները թեթեալի կծեց:

— Եթէ հասկացել է, շատ լաւ է արել:

— Մելանիա, — արտասանեց Սամսոնը յանդիմանաբար:

— Նա ինձ բոլորովին դիւր չի գալիս: Նա, դիւր չի գալիս, եթէ ուզում ես ճշմարտն իմանալ:

— Բայց լաւ չես անում: Պէտք է նրա հետ քիչ թէ շատ քաղաքավարի վարեաս, թէ չէ — քոյրս կըլսի, կըվերաւորւի:

— Մի՛ թէ, — արտասանեց Մելանիան մտախոհ և անորոշ:

— Ես միւս անգամ անպատճառ հետս կըբերեմ նրան: Հ՞ըմ:

Մելանիան խիտն չըպատասխանեց, լռեց մի քանի վայրկեան և ասաց.

— Դու զիտես, աղգականը քոնն է...

Այդ օրը նա Սամսոնին թւաց սովորականից աւելի տխուր, գունատ, նոյն իսկ նիհար: Կարելի էր կարծել, թէ ամարանոցի օդը լաւ չի ներգործում նրա վրայ: Սամսոնը հարցրեց.

— Մելանիա, դու առողջ ես...

— Ե՞ս, — կրկնեց Մելանիան, — ես բոլորովին առողջ եմ...

Եւ կարծես, յանկարծակի մի բան լիշելով, նկատելու չափ զրգուած, աւելացրեց.

— Լաւ կանես, որ քո մասին մտածես:

— Ինչո՞ւ, մի՛ թէ ես առողջ չեմ:

— Դո՛ւ... այո... առողջ չես:

Սամսոնը զարմացած նայեց կնոջ երեսին:

— Մեկանիա, ի՞նչ ես ուզում ասել: Ես բո-
լորովին առողջ եմ և միշտ էլ առողջ եմ եղել:

— Իհ, աւելի լաւ, շատ ուրախ եմ:

— Այդ ի՞նչ տեսակ ես խօսում, Մեկանիա:
Ի՞նչ էիր ուզում ասել, ասա՛:

— Ասե՛մ, — կրկնեց Մեկանիան յանկարծ
մի համարձակ հայեացք ձգելով ամուսնու աչ-
քերի մէջ:

— Ասա՛:

— Դու պահանջո՞ւմ ես:

Մեկանիան, գլուխը թեքելով կրծքին,
սկսեց մատներով նեարդային արագութեամբ
պտտեցնել սեղանի վրայ դրած ծխախոտատուփը:

— Իհ, աւելի լաւն է չըխօսել այս մասին,
— առաց նա, վերջապէս, տուփը սեղանին դար-
կելով, և ոտքի կանգնեց:

Բայց Սամսոնը քանի դնում աւելի ու
աւելի էր հետաքրքրւում:

Կնոջ խօսքերի մէջ զգում էր մի յետին
թունալի միտք, մի միտք, որ անշուշտ վա-
ղուց է Մեկանիային զբաղեցնում: Նա ինքն
այդ միտքը բացադրեց այլ կերպ:

— Մեկանիա, եթէ չես ասիլ, կընեղանամ:

— Իհ, շատ լաւ, որ ստիպում ես, կ'ասեմ:

Դու հիւանդ ես:

Մի վայրկեան Սամսոնը կարծեց, թէ կի-
նը կատակ է անում, թէև սպասում էր լսել
նրանից հէնց այդ պատասխանը:

— Ես հիւանդ եմ, էս, — գոչեց նա, ծիծա-
ղելով:

Եւ նրա ծիծաղը հնչեց այնքան թառամ,
այնքան ծերունական, որ Մեկանիան ակամայ
յնցեց:

— Ես հիւանդ եմ, էս, — կրկնեց Սամսոնն
այս անգամ լուրջ, — ասա՛, ինչո՞վ:

— Թո՛ղ, ի սէր Աստծու...

— Հիմա չեմ թողնիլ, մինչև որ բոլորը
չափես: Տեսնում եմ, դու իմ մասին վատ կաս-
կած ունիս: Դու ինձ զրպարտում ես. գիտե՞ս,
զրպարտում ես... ես կեանքումս հիւանդ չեմ
եղել...

— Այո... կարելի է... բայց ես այդ չէի
ուզում ասել...

— Ուրեմն ի՞նչ, ասա՛, ի՞նչ է իմ հիւան-
դութիւնը...

Մեկանիան գլուխը հանդարտ բարձրացրեց,

ուղիղ նայեց ամուսնու երեսին և արտասանեց.
— Քո հիւանդութեան անունն է... ծե-
րութիւն...

Որքան վիշտ, որքան կծու հեղնանք կար
այս մի հատ բառի մէջ: Վիշտ Մելանիայի,
հեղնանք Սամսոնի համար: Եւ մի վայրկենում
յիսուն, ոչ, արդէն յիսուն ու մէկ տարեկան
մարդը ծերացաւ ամբողջ տասը տարով:

Ահա այն վայրկեանը, որին վերջին ժա-
մանակ սպասում էր ամեն օր, ամեն ժամ և
սպասում ներքին սարսափով:

— Ես ծեր եմ, — կրկնեց նա անեռանդ
ձայնով և մի տեսակ յուսահատութեամբ:

— Այո, դու ծեր ես, Սամսոն: Միթէ այս
չըզիտէ՞ր:

Սամսոնը թուլացած ընկղմեց բազկաթո-
ռի վրայ:

Մելանիան կամացուկ դուրս գնաց սենեա-
կից:

V

Անգութ կին. նա չըկամեցաւ գէթ սա-
կաւ ինչ մեղմացնել իր անողոր խօսքերի ոյժը:

Մեղմացնել, բայց ինչու, միթէ նա սո՛ւտ
ասաց կամ զրպարտեց: Նա ասաց այն, ինչ-որ

ծանրացել էր սրտի վրայ, այն, ինչ-որ
ճնշում էր հոգին, թունաւորում կեանքը,
ասաց զուտ ճշմարտութիւնը: Սակայն ինչ.
Թեթեւացաւ նրա հոգին: Օո, ոչ, ընդհակառա-
կը, այժմ նա աւելի է մտածում իր ճակատա-
գրի մասին, քան մտածել էր մինչև այդ պահ:

Տէր Աստուծ, ինչո՞ւ խաբւեց: Միթէ նրա
ծնողները կատարեալ բռնակալներ էին: Բնաւ:
Նրան տրւած էր որոշ չափով աղատութիւն,
գոնէ պայմանական ազատութիւն, որպիսին
ծնողները տալիս են ժամանակակից օրիորդնե-
րին: Նախ նրան ծանօթացրին Սամսոն Փրան-
դուլեանի հետ, թոյլ տւեցին մի քանի
անգամ հետը խօսել կլուբում, թատրոնում, յե-
տոյ միայն սկսեցին «Համոզել», այո, Համոզել
և ոչ թէ Հարկադրել: Եւ որպիսի մեղմ եղա-
նակով Համոզեցին: Նա կարող էր մերժել, եթէ
կամենար: Ոչ ոք նրան զօրով չէր ամուսնա-
ցնիլ: Զատ շատ ծնողները մի փոքր կըվշտա-
նայի, մի փոքր կընախատէին նրան, յե-
տոյ... կըլուէին: Բայց նա չըմերժեց, թող
ուրեմն այժմ կրի իր սխալի հետևանք-
ները: Թող նա կենակցի մի մարդու հետ,
որ քսանութ տարով մեծ է իրանից և որին

չի սիրում: Չի սիրում: Ոչ, այս սխալ է, ուզում է սիրել և չի կարողանում: Նա յարգում է այդ մարդուն. համարում է նրան արժանաւոր ամուսին: Ամուսին, որ սիրում է նրան ինչպէս աստուծուհու, կատարում է նրա բոլոր ցանկութիւնները, բոլոր քմահաճոյքները, ինչպէս ստրուկ:

Բայց միթէ այսքանը բաւական է: Իսկ ուր թաղցնի Միլանիան նոր յղացած կեանքը, նրա բնական պահանջները, երկտասարդ սրտի աւիւնը, որ աչրում է նրան ամարային արեղակի ջերմութեան չափ, տարածելով ամբողջ մարմնի մէջ որպէս հալած մեռաղ: Ինչպէս զսպի սիրելու ջերմ փափազը: Սիրելու ոչ թէ մի ուժասպասու տղամարդի, այլ մի տաքարիւն երկտասարդի, որ կարողանար յաղուրդ տալ նրա բոլոր զգացումներին, որ նրա չափ օժտւած լինէր կենսասիրական հրով: Բռնութիւն, կատարեալ բռնութիւն: Նա ինքը դեռ քսանութեանք տարեկան չըկալ, դեռ նորնոր է միայն հասկանում, թէ կինը նախ և առաջ ինչու համար է ստեղծւած: Եւ ստիպւած է զրկել ու համբուրել կամ զրկել ու համբուրել մի աւելի քան կէս դարեայ հնոտի: Եւ

դեռ Մելանիային նախանձող կանայք կան: Օղոստոսի վերջին Մելանիան վերադարձաւ քաղաք:

Սեպհական տունն արդէն պատրաստ էր, Սամսոնը ընտանիքն ուղղակի այնտեղ տեղափոխեց:

Խեղճ մարդ. որքան էր աշխատել նոր կացարանին կարելոյն չափ ճոխութիւն ու շուք տալու: Զատ կահ-կարասի նոր էին բերել տրեւ յարտասահմանից, որովհետեւ հները չէին համապատասխանել սենեակների շքեղութեանը: Պատերը իւղաներկ նկարւած, դռները թանգազին կարմիր փայտից, լուսամուտները շրջափակւած ոսկեղօծ սիւնիւի մէջ — ահա դիտաւոր դահլիճը: Հարկաւ, մնացեալ սենեակներն էլ համապատասխան շուք ունէին: Ախուատանը խրխնջում էին մի զոյգ նոր ձիեր այս անգամ մոխրագոյն, պոչերը կտրած: Դիտաւոր մուտքի մօտ կանդնած էր պարթևահասակ շէյցարը, իսկ մարմարոնեայ սանդուղքը զարդարւած էր գեղեցիկ արձաններով ու թանգազին տրոպիական բոյսերով:

Եւ այս բոլորը Մելանիայի, միայն Մելանիայի հաճոյքի համար, այնքան էր սիրում նրան Սամսոնը: Այն ինչ, ինքը, Սամսոնն որ-

քան փոխել էր այս վերջին երկու շաբաթւայ
ընթացքում: Ոչ միայն նիհարել էր, այլ և
ծերացել, այլ և մէջքից բաւական կորացել:
Այժմ նա լուռ էր որպէս անշարժ ջուր:
Մի միտք արճիճի պէս ծանրացել էր նրա
հոգու վրայ: Այդ նոյն միտքն էր, որ վերջին
տարիները հալածում էր նրան և որից այժմ
աղատելու հնար չէր գտնում...

Քաղաք բերելով Մելանիային, նա հարց-
րեց, արդեօք, առաջիկայ սեզոնին ինչպէս է
կամենում կարդադրել կեանքը: Պիտի անցեալ
ձմեռւայ պէս դռները բաց անի բաղամթիւ ու
բաղմատեսակ ծանօթների առջև, թէ՞ ուզում
է ուրիշ կերպ ապրել:

Մելանիան հիացած էր նոր բնակարանով
ու նոր կահ-կարասիով, բայց ոչ այնպէս,
ինչպէս մի տարի առաջ էր հիանում ամեն մի
շքեղութեամբ:

Նա պատասխանեց.

— Վճռել եմ այսուհետև ուրիշ կերպ
ապրել:

— Ի՞նչպէս:

— Ուզում եմ հասարակական գործերով
զբաղւել: Իրաւունք կրտսս:

— Այո, ինչ-որ սիրտդ ուզում է, միայն
թէ չըտխրես: Ես չեմ սիրում քեզ տխուր
տեսնել:

Այս բոլորովին անկեղծ էր. Սամսոնը չէր
կամենալ Մելանիային տխուր տեսնել կամ,
աւելի ճիշտ, վախենում էր նրա տխրութիւ-
նից: Բարւոք կը համարէր նրան տեսնել գործե-
լով զբաղւած, քան ինքն իր մէջ ամփոփւած:
Պարագութիւնը նրա կարծիքով կարող էր ե-
րկտասարդ կնոջը տանել դէպի ով գիտէր ինչ
վտանգաւոր մտքեր:

Մելանիան սկսեց զբաղւել հասարակական
գործերով: Ոսկի բանալիով բաց արաւ իր առջև
բոլոր այն հիմնարկութիւնների դռները, ուր
միայն կարող էր մուտք ունենալ կինը: Սամ-
սոնը զոհեց մի խոշոր գումար, Մելանիան ըն-
դունեց օրիորդական գիմնազիօնի պատուաւոր
հոգաբարձու: Քանի մի ուրիշ նւէրներ երկ-
տասարդ տիկնոջը իրաւունք տւեցին այս կամ
այն բարեգործական ընկերութեան խորհրդի
անդամ ընտրւել: Այս բոլորը շոյում էր Մելա-
նիայի սնափառութիւնը և շարժում շատերի
նախանձը: Սկսեցին նրան բամբասել, անւանել
parvenu, չարախօսել նրա ոչ միայն գործու-

նէութիւնը այլ և անձը, վերադրելով նրան հազար ու մի վատ ձգտումներ: Իսկ նա ոչ ոքի վրայ ուշ չէր դարձնում: Նա խելօք էր և ոչ գուրկ տաքտից, զիտէր և՛ արհամարհել մարդկանց, և՛ փակել նրանց բերանը իր սիրալիր վարմունքով: Մէկին յաղթում էր իր ճաշերով ու ընթրիքներով, միւսին զբօսանքի համար առաջարկելով իր շքեղ կառքը, երրորդին ուղղակի այցելութիւն անելով և այլն:—

Օրը մինչև երեկոյ զբաղւած էր: Գրում էր նամակներ, ցրւում էր այս կամ այն բարեգործական երեկոյթի տոմսակները, պատւէրներ էր տալիս, պատւէրներ կատարում և յողում: Մոռանում էր իր վիճակը, այսինքն այն, ինչի պատճառով իսկապէս զբաղւում էր հասարակական գործերով: Ոչ, նա խաբում էր ինքն իրան: Բայց ջանք էր անում մոռանալ: Աւելի՛ նա անկեղծ ցանկանում էր սիրել Սամսոնին: Այս նպատակով բռնաբարում էր ինքն իրան, խեղդում իր մէջ շատ ապօրինի, վտանգաւոր բայց հաճելի զգացումներ: Նա հեռու էր պահում իրան տղամարդկանց շրջանից, որպէս զի չըվրդովի ոչ իր և ոչ Սամսոնի արիւնը: Իսկ

կանայք առաջւայ պէս վայելում էին նրա ընդարձակ հիւրասիրութիւնը:

Սամսոնը ոչ մի նկատողութիւն չէր անում նրան այս կամ այն քայլի մասին և միշտ կրկնում էր.

—Սրա՛, ինչ-որ քէֆդ է:

Բայց այս խոնարհութեան մէջ Մելանիան ակամայ զգում էր ինչ-որ վատ բան, ինչո՞ւ — ինքն էլ չըզիտէր: Մի օր նա հարցրեց ամուսնուն.

—Դու բարկանում ես ինձ վրայ:

—Ո՞վ ասաց:

—Ինձ այնպէս է թւում:

—Ի գուր: Ես քեզ ոչինչ, ոչինչ չեմ արգելում, արա՛, ինչ-որ քէֆդ է:

—Դու ունիս իրաւունք արգելելու:

—Ունիմ, բայց չեմ արգելում:

—Իսկ ես ուզում եմ, որ դու ինձ շատ էլ ազատութիւն չըտաս:

—Հա հա, — ծիծաղեց Սամսոնը, — դու մի՛ կարծիր, թէ ես քո ազատութիւնից վախենում եմ: Ոչ, ես վախկոտ չեմ:

Նա խորը նայեց կնոջ աչքերին: Մելանիան զլուխը թեքեց կրծքին, մի քիչ կարմրելով: Խօսակցութիւնը սրանով էլ վերջացաւ:

Փիրուզեանը յաճախ այցելում էր Սամսոն Գրանգուլեանին: Ն'կատելով, որ ազգականը անգործ տխրում էր, յանդիմանում էր նրան, որ ահագին զրամագլուխը զրիկ է բանկ և ձեռները անշարժ նստել:

— Ծերացել եմ, — պատասխանեց մի օր Սամսոնը կատակով, բայց ակամայ հառաչելով, — եռանդ չունիմ նորից գործեր սկսելու:

— Ծերացել, — կրկնեց Փիրուզեանը, — դուք ձեզ ծեր էք համարում: Դուք ինձանից երիտասարդ էք:

— Քսան ու երկու տարով ձեզանից մեծ եմ, զիտէք, ինչ ասել է քսան ու երկու տարին մարդու կեանքում:

— Տարիքը դատարկ բան է, զլիաւորը մարդու ուժերն են ու սիրտը:

Նա շատ լաւ գիտէր, թէ որքան կործանիչ է ժամանակի ոյժը, թէ որքան մարդիկ խաբում են իրանց, երբ ասում են. «Թէ ես տարիքով ծեր եմ, բայց սրտով, հոգով և ոյժով երիտասարդ եմ»: Սակայն խորամանկ էր, ճանաչել էր ազգականի թոյլ երակը և աշխա-

տում էր շոյել նրան: Ահա ինչու Սամսոնը իսկապէս սիրում էր նրան: Այդ երիտասարդի մօտ նա շատ էլ չէր զգում իր ծերութիւնը:

Ամեն կիրակի, երբեմն նաև շաբաթամի-միջին, Փիրուզեանը ճաշում էր Գրանգուլեանների տանը: Դալիս էր ճաշից շատ առաջ և հեռանում ճաշից շատ յետոյ: Երբեմն Մելայիսին հանդիպում էր տանը մենակ, և միշտ ազգականի պարզ յարգանքով էր վերաբերում դէպի նա: Այն ինչ, Մելանիան շարունակ ցոյց էր տալիս անտարբերութիւն, երբեմն նոյն իսկ ստուշութիւն: Միւսնոյն ժամանակ, այլևս Սամսոնի հետ չէր խօսում Փիրուզեանի մասին: Կարծես, նրա համար միւսնոյնն է, կայ այդ մարդը, թէ չէ: Բայց և այնպէս, այժմ էլ նա երբեմն մտքում համեմատում էր Սամսոնի հետ և միշտ մտածում. ինչու Սամսոնը նրա հասակի չէ: Ախ, այն ժամանակ Մելանիան երջանիկ կըլլնէր: Իսկ այժմ նրա արիւնը չի յուզւում Սամսոնի մերձաւորութիւնից, և այս կատաղեցնում է նրան: Մինչդեռ յուզւում է, երբ մի վայրկեան ազատութիւն է տալիս իրան և դիտում Փիրուզեանի առնական ոյժով տոգոր-

ւած դէմքը, նրա աչքերի հրիտասարդական փայլը:

Մի օր Փիրուզեանը եկաւ այն միջոցին, երբ Սամսոնը տանը չէր և շուտ էլ չըպիտի վերադառնար: Մեկանիան ընդունեց նրան ամուսնու կաբինէթում և ընդունեց աւելի սառն քան ամուսնու ներկայութեամբ:

— Սամսոնը տանը չէ, — շտապեց ասել նա:

— Ափսոս, — արտասանեց Փիրուզեանը և իւրը հայեացքով նայեց Մեկանիայի աչքերին:

Այդ հայեացքը թէ բարկացրեց և թէ շփոթեցրեց Մեկանիային:

— Գործ ունէիք հետը, — հսրցրեց նա:

— Այո:

— Այսօր շատ ուշ կըղայ տուն: Ճաշի է հրաւիրւած:

Նա կամենում էր հիւրին ճանապարհ դնել, բայց հիւրը նրա ձեռի թեթև շարժումից օգտուելով, նստեց Սամսոնի գրասեղանի քով: Նա միանգամայն կատաղեցնում էր Մեկանիային իր երեսի թարմ գունով, իր աշխոյժ ձևերով, մի խօսքով այն մարմնաւոր ուժով, որ արտայայտւում է երեսուն տարեկան տղամարդի իւրաքանչիւր շարժմամբ:

— Դուք ինձ ներեցէք, ես ձեզ կըթողնեմ մենակ: Հիւրասենեակում ինձ սպասում է որբերին խնամող ընկերութեան վարչութեան մի անդամը, իշխանուհի Սարասաձէն:

— Խնդրեմ, խնդրեմ, — չըշփոթեց Փիրուզեանը, — գնացէք, զբաղեցէք բարի գործերով, իսկ ինձ թող տէք մի փոքրիկ նամակ գրել Սամսոն Պետրովիչին: Գործը շատ կարևոր է, յետաձգել չի կարելի:

Մեկանիան հեռացաւ: Հիւրը մնաց մենակ: Վերցրեց մի թերթ փոշտի թուղթ և գրել: Գրեց մի քանի տող, յետոյ գրիչը դրեց և, թիկն տալով բազկաթոռին, ընկաւ մտածմունքի մէջ:

Արդէն մի քանի ամիս էր նրա միտքը զբաղւած էր Մեկանիայով: Նա չափազանց հաւանում էր երիտասարդ ազգականուհուն և հաւանել էլ հէնց առաջին տեսներով: Նրա յաճախակի այցերի զաղտնի շարժառիթը տիկինն էր: Նա չէր շփոթւում Մեկանիայի սառն վարուողութիւնից և չէր շփոթւիլ, եթէ Մեկանիան մինչև անգամ բոլորովին չըխօսէր նրա հետ: Տասը տարի պտտելով մայրաքաղաքի շրջաններում, բաւական ուսումնասիրել էր

գեղեցիկ կանանց հոգեբանութիւնը: Իսկ այս հոգեբանութիւնը նրա համոզմունքով ամեն տեղ և բոլոր ազգերի կանանց մէջ միևնոյնն էր: Նա գիտէր, որ Մելանիայի անտարբերութիւնն արտաքին է, ստիպողական, որ մի երիտասարդ ու գեղեցիկ կին չի կարող մի այդպիսի թառամած ամուսնու մօտ ոչինչ չըզգալ գէպի մի երիտասարդ տղամարդ, որքան ևս բարոյական ու առաքինի լինի: Նա այս շատ լաւ գիտէր, ուստի Մելանիայի սառնութիւնը չէր նրա մտատանջութեան պատճառը և ոչ էլ այն, որ Մելանիան նրա ազգականուհին էր: Փիրուզեանը պատկանում էր ժամանակակից այն երիտասարդների շարքին, որոնց աշխարհահայեացքը զերծ է ազգակցական կամ բարեկամական կապերի «նախապաշարումներից»: Սակայն Սամսոն Ֆրանգուլեանը լաւ մարդ է — ահա գլխաւորը: Նա շատ է հաւատում Փիրուզեանի ազնւութեանը — ահա անտանելին:

Ի՞նչ անել, արհամարհել այդ մարդու հաւատը, ոտնատակ անել նրա պատիւը: Օ, ոչ, այս արդէն ծայրայեղ ապականութիւն կըլինի, անասնութիւն: Ուրեմն ի՞նչ անել, մոռանալ Մելանիային: Ոչ, արդէն այդ կինը շատ

հրապուրիչ է, արդէն նա բաւական խորը տեղ է բռնել Փիրուզեանի սրտում: Մոռանալ անհնարին է: Եւ ինչո՞ւ մոռանալ, միթէ նա յիմար է, միթէ չըզիտէ, որ ինչ-որ հաճելի է իրան, հաճելի է և՛ Մելանիային, որ սիրուն տիկինը ուզում է զգալ ու ապրել, որ նա իսկապէս ատում է իր կողակցին, թէև զուգէ յարգում, որ նա շատ էլ նախապաշարած կին չէ, որ զարավերջի ապականութիւնը նրա հոգեկան աշխարհի վրայ ունեցել է որոշ ներգործութիւն, որ վերջապէս, ոչ մի կին, նոյն իսկ հայ կինը, չի կարող տղամարդի մէջ չըսիրել յանդգնութիւն առած բանը, մանաւանդ եթէ տղամարդը երիտասարդ և ոչ այնքան էլ տղեղ է...

Վճռած է: Աշխարհի երեսին ամեն ոք ունի իրաւունք ապրելու, իսկ մի երիտասարդ կին ու մի երիտասարդ տղամարդ — նամանաւանդ: Եւ չըկայ օրէնք, որ կարողանայ խանգարել նրանց ապրելու: Կեանքը բարձր է բարոյականութիւնից: Ինքը բարոյականութիւն ասած միտքը առաձգական է, նրա կանոնները փոխում են ժամանակի ընթացքում: Այժմ իսկ այդ կանոնները տարբեր են զանա-

զան կլիմաների տակ, զանազան մարդկային համայնքների ու կրօնական համախմբերի մէջ: Մի բան է միայն անփոփոխ – մարդկային սիրտը: Անփոփոխ մի ձգտման մէջ – զղալ ու վառել սեռային կրքով, քանի որ ընդունակ է վառելու: Լաւ է առաքինի մարդ մնալը, բայց բնութեան ուժը անյաղթելի է կենդանի մարդու համար, նաև զերազատելի բարոյականութիւնից: Յիմար մարդիկ, տեսէք. դուք խօսում էք թուշտների մաքրութեան մասին, միթէ աղանձներն աչնչափ միամիտ են, որչափ կարծում էր Քրիստոսը: Ո՛վ է ստեղծել ընկերական կեանքի կանոնները, այդ բարոյականութիւնը կոչւած անտեսանելի, անշօշափելի շինութեան հիմքը:— Մարդիկ: Իէ, ուրեմն մարդիկ չունին իրաւունք քանդելու այն, ինչ որ ինքն ըստ ինքեան խորտակւում է ժամանակի աւերիչ ուժից:

Մի ուրիշ խնդիր, որ Փիրուզեանին ըզբաղեցրեց, Սամսոն Ֆրանգուլեանի լաւ մարդ լինելն էր: Արդեօք, այս ճշմարիտ է, կարելի է նրան լաւ մարդ համարել: Ի՞նչ իրաւունքով է նա տիրացել մի երիտասարդ կնոջ, եթէ, իրաւ, լաւ մարդ է: Նո՛ւ, այդ քայքայած,

հնամաշ միլլիօները: Միթէ լաւ մարդը փողով կրգնէր մի անփորձ էակի, մի զեռահաս աղջկայ, զրեթէ մի երեխայի բխտար, ճակատագիրը, կեանքը: Օ՛ո ոչ, հազար անգամ ոչ: Բայց որ գնել է, թող կարողանայ և պահպանել, ինչպէս զիտէ պահպանել իր միլլիօնները: Որ չի կարող պահպանել, թող տուժի: Մելանիան խարած էակ է. այն ժամանակ, երբ որոշւել է նրա ճակատագիրը, կեանքի մասին ոչինչ և ոչինչ զաղափար չի ունեցել: Այժմ է նրա մէջ զարթնել կեանքը, այժմ է սկսում եռալ նրա արիւնը: Եւ միթէ զարնան այս նոր-նոր բացւող ծաղիկը պիտի թողնել աշնան պաղ ձեռներում: Ինչո՞ւ. ով է այն բռնակալը, որ ժամանակի վրայ անգամ տարածում է իր իշխանութիւնը: Մի եսամոլ ծերունի, որ միլլիօններով յանդգնում է ոտնատակ անել բնութեան օրէնքները:

Վճռւած է. Մելանիան բնական օրէնքով այն մարդուն է պատկանում, ով զրգուել կարող է նրա կիրքը: Ով ուզում է թող լինի այդ մարդը, ինքը Փիրուզեանը, թէ՛ մի ուրիշը: Պէտք է այս բանը հասկացնել երիտասարդ էա-

կին և զգալ տալ նրան, թէ կայ մի մարդ, որ գիտէ ըմբռնել նրա զաղտնի վիշտը:

— Դուք վերջացրի՞ք ձեր նամակը, — լսեց յանկարծ Մելանիայի ձայնը:

— Շատ չըզրեցի:

Մելանիան նստեց: Նստեց նաև Փիրուզեանն անմիջապէս:

VII

Ի՞նչ է նշանակում այս. Մելանիան անկեղծ ուզում է ազատել այդ մարդուց, և խօսք չի գտնում նրան հեռացնելու: Նա կաշկանդւեց Հիւրի մի յարատեւ նայածքից, և զլուխը թեքեց կրծքին, թեթեակի կարմրելով:

Նա զգում է, որ արիւնը երակների մէջ սկսում է հոսալ առանձին ուժով և մարմնին պատճառել անսովոր ու ախորժելի դողոց: Շատ է, որ կատաղեցնում է նրան: Ոչ, ոչ, պիտի այդ մարդուն ուղղակի, թէկուզ անքաղաքավարի կերպով, ճանապարհ դնել: Մելանիան ատում է նրան հոգու բոլոր ոյժերով, ինչպէս կարող է. կինը ատել տղամարդուն: Այդ մարդու դէմքն արդէն արտայայտում է

վատ բան, շատ վատ բան: Բայց ի՞նչու Մելանիան հէնց այս ըոպէին խղճում է Սամսոնին...

— Ուզում եմ ժողովին կառքով մի քիչ զբօսեցնել, եղանակը լաւ է, — փորձեց նա հասկացնել Հիւրին, թէ չըպի ու երկար նստել:

— Ժողովը, ձեր որդին, օօ, շատ լաւ երեխայ է, առողջ, զեղեցիկ, և զարմանալի նման է հօրը, — նկատեց Փիրուզեանը, սոսուշադիր թողնելով Մելանիայի բառերի բուն իմաստը:

Ոչ, այդ մարդը միանգամայն յանդուգն է: Սակայն նրա յանդգնութեան մէջ կայ ինչ որ քաշող ոյժ: Երբէք և ոչ ոք Մելանիայի վերաբերմամբ այդքան անքաղաքավարի չի եղել, ճիշտ է, բայց և երբէք և ոչ ոքի ներկայութիւնը այսքան չի կաշկանդել նրան: Նա անկեղծ ուզում է փախչել այդ մտրդուց և միևնոյն ժամանակ, մի անյուշթելի ուժից մղւում է դէպի նա: Ի՞նչ ասել է այս: Միթէ ատելի մարդը կարող է այսքան ձգողական ոյժ ունենալ:

— Այսօր ուզում էի Սամսոն Պետրովիչի հետ խօսել մի շատ լուրջ գործի մասին, —

ասաց Փիրուզեանը, շարունակելով իր խորհր-
խաւոր հայեացքի տակ այրել Իրիտասարդ
կնոջը:

Բանն այն է, որ Սամսոնը առանց գործի
տխրում է, պէտք է որ նա մի որևէ նոր
գործի ձեռնարկի: Մի այդպիսի գործ կայ,
հէնց այս մասին էր ուզում Սամսոնի անունով
նամակ գրել ու թողնել նրա սեղանի վրայ:
Կառավարութիւնը տալիս է մի ահագին ան-
տառ շահագործելու համար: Մեծ գումար է
հարկ սուր, ամբողջ քաղաքում գուցէ միայն
Սամսոնը կարող է այդ կապալը վերցնել: Բայց
մեծ էլ օգուտ կարելի է ունենալ:

— Զըլիտեմ, ես այդ տեսակ գործերից
ոչինչ չեմ հասկանում, — արտասանեց Մելա-
նիան, մի անգամ ևս փորձելով զգալ տալ հիւ-
րին, թէ չի ուզում երկարացնել:

Բայց հիւրը շտապեց օգտւել հէնց այդ
խօսքերից: Նա ասաց.

— Օ, շատ ուրախ եմ, որ չէք հասկա-
նում: Այդ պատիւ է բերում ձեր ճաշակին:
Կեանքը շատ տխուր կրլինէր, եթէ երիտա-
սարդ ու զեղեցիկ կանայք էլ հետաքրքրէին
նիւթականով: Ապրել ու զարճանալ — ահա

ինչ է վայելում ձեր հասակին, դիրքին, դե-
ղեցկութեանը:

Այս խօսքերը ներդործեցին Մելանիայի
վրայ: Նա մինչև անգամ փափաղեց լսել նրանց
շարունակութիւնը: Փիրուզեանը այս հասկա-
ցաւ և շտապեց օգտւել յարմար ըուպէից: Կի-
նը կեանքի ժպիտն է, սօսեղիան: Կինը, մա-
նաւանդ երիտասարարդ ու զեղեցիկ կինը,
տղամարդի առտւածուհին է: Միթէ վայել է
առտւածուհուն նիւթաւանով հետաքրքրել:
Կինը մինչև անգամ չըպիտի մտածի լուրջ
բանի մասին. որովհետեւ մտածմունքը խոր-
շեր են առջացնում դէմքի վրայ և ձերաց-
նում կնոջը: Կինը իրայն պիտի զգայ, միայն
պիտի սիրի ու սիրւի և միշտ ձգտի լիացում
տալ իր զգացումներին...

Զգալ, լիացում տալ զգացումներին: Մե-
լանիան վախեցաւ: Փիրուզեանը խօսում էր
նրա սրտի խորքից, նրա այժմեան տրամադրու-
թիւնից: Այլ ևս նա չաղթահարւեց, զոնէ
այնչափ, որ դադարեց մտածել հիւրից ազատ-
ւելու մասին: Այժմ նա լսում էր նոյն իսկ հե-
տաքրքրութեամբ, թէ և մերթ ցնցելով, մերթ
անտարբեր ձևանալով, մերթ բարկանալով մի-

մեանց հակասող, միմեանց ջնջող զգացումներից:

— Ես շատ ուրախ եմ, — շարունակեց Փիրուզեանը եռանդով, — որ դուք զբաղուում էք հասարակական գործերով: Բայց, ներեցէք, ինձ թւում է, դուք այդ անում էք, ը՛ր՛ը՛, անում էք... ձեզ խաբելու համար...

— Ի՛նչ, ուրեմն դուք չէք հաւատում իմ անկեղծութեանը, — զոչեց Մելանիան վիրաւորաւ:

— Ուզում էք ճշմարիտ պատասխան լսել՝ այո, չեմ հաւատում: Ասուց Փիրուզեանը և մեղմիկ ժպտալով, նայեց խօսակցի բիւրերին:

— Ի՞նչ իրաւունքով, — հարցրեց Մելանիան:

— Իրաւունք, — կրկնեց Փիրուզեանը հեզնօրէն, — իրաւունքի բան չըկայ, ճաշակի խընդիր է: Նախ և առաջ պիտի ասել, որ ես, չեմ հաւատում առհասարակ կանանց, մանաւանդ երիտասարդ կանանց հասարակական գործունէութեանը: Ես այստեղ ճանաչում եմ մի քանի երիտասարդ կանայք, որոնք իրանց երեխաներին յանձնում են ծառաների հսկողութեանը, իսկ իրանք օրը մինչև երեկոյ վաղ-

վզում դէս ու դէն մի ինչ որ ճանճրալի պարահանդէս կամ աւելի ճանճրալի ներկայացում սարքելու համար: Նրանք երեւակայում են, թէ իրանք կալմում են հասարակական կեանքի առանցքը: Օօ, անկարելի է նրանց հետ վիճել: Խօսում են ատորիտէտ եղանակով, քըննադատում են այնպիսի բաներ, որոնց մասին հաւի հասկացողութիւն ունին: Նյդ կանայք երջանիկ են իրանց իլիզիւայով և դժբախտ՝ իրական տեսակէտից նայողի աչքում: Իմ կարծիքով, նրանք աւելի հաճելի կըլինէին, եթէ սովորէին ճաշակով հաղնել ու ճաշակով սանրել իրանց մաղերը: Գալով ձեզ, պէտք է ասել, որ դուք, տիկին, գործել չէք ուզում, այլ, լինչպէս ասեմ... զգալ ու ապրել... Գուք աշխատում էք միայն զործով թմրեցնել ձեր սրտում նոր վառւած շատ բնական ու շատ ներելի զգացումները: Հասկանում էք, կարծեմ: Իհ, չի կարելի չասել, որ մի քիչ էլ սնափառ էք, ինչպէս առհասարակ բոլոր հարուստ կամ որեւէ զիրք ունեցող կանայք: Բայց ճշմարտութիւնն այս է. դուք գործել չէք ուզում, այլ ապրել, կրկնում եմ, ապրել: Ինչո՞ւ: — Նրա

Համար, որ դուք այժմ, ներկայ Հանդամանք-
ներում... չէք ապրում...

Յանդուզն մարդ: Իր դիտողական ձիրքով,
իր արձևային հայեացքով նա թափանցում էր
երիտասարդ կնոջ սրտի խորքը և քրքրում
զգուշութեամբ թաղցրա՜յ զգացումները:

— Դուք սխալում էք, ես ապրում եմ և
շատ լաւ եմ ապրում,— ասաց Մելանիան այն-
պէս արագ, որ կարծես, վախենում էր մի դու-
յէ ուրիշ բան ասի:

Մի թեթեւ հեզնական ժպիտ սահեց Փի-
րուզեանի դէմքով:

Տիրեց վայրկենական լուսթիւն, որովհե-
տեւ նա սլարտաւորւում էր սւեղի համարձակ
քայլ անելու:

— Ասացէք, խնդրեմ, քանի՞ տարեկան
էիք, երբ ձեզ ամուսնացրին, — հարցրեց նա
անխոյժ եղանակով, սակայն որոշ շեշտելով
«ձեզ ամուսնացրին» բառերը:

Հարցը, հարկաւ, համարձակ էր, բայց
չէ՞ որ Փիրուզեանը ազգական է, ունի իրաւունք
համարձակ խօսելու:

— Զրգիտեմ, չեմ յիշում, — պատասխանեց
Մելանիան յուզմունքից զողացող ձայնով:

— Երևի, տասնութեց կամ շատ շատ
տասնութ տարեկան, — լրացրեց ինքը Փիրու-
զեանը, — այսինքն այն հասակում, երբ ձեր
վերջին խաղատիկինը դեռ փշրած չէր:

Եւ, մի վայրկեան կանգ առնելով, ցածր
ձայնով ու, կարծես, ինքն իր համար, աւե-
լացրեց.

— Ախ, որքան մարդիկ եսամոլ են...

Պարզ էր, թէ ու՛մ էին վերաբերում այս
բառերը:

Իշականը ասած էր, աւելի հեռու գնալ
առ այժմ և՛ անյարմար և՛ վտանգւոյն հա-
մարեց Փիրուզեանը՝ Նա ոտքի կանգնեց, ժա-
մացոյցին նայելով: Ժամանակ է ժորժիկին
զրօսնելու տանել, թող տիկինը ների, որ հիւ-
րը ձանձրացրեց նրան:

— Յուսով եմ, որ ասածներս կատակի տեղ
կընդունէք և կըմոռանաք, — ասաց հիւրը:

Երբէք նա երիտասարդ, այնքան ուժեղ,
այնքան զրգուցուցիչ չէր թւացել Մելանիա-
յին, որքան այսօր, հետեւաբար այնքան ատելի:
Երեկոյեան, երբ Մելանիան Սամոնին
յայտնեց Փիրուզեանի այցելութեան մասըն,
աւելացրեց.

— Վերցրու այդ կապալը, դու անգործ
տխրում ես:

V III

Մեկանիւն չէր կարողանում մոռանալ Փիրուզեանի խօսքերը: Մտածում էր, քննում, վերլուծում և ականայ եղբւկացնում թէ որքան յանդուգն են այդ խօսքերը, նւնքան ճիշտ են: Ճիշտ գոնէ այն մասում, թէ երկտասարդ կինը պիտի զգայ ու ապրի, թէ ինքը Մեկանիւն, պարպելով հասարակական գործերով, չի զգում այն, ինչ-որ պահանջում է սիրտը, թէ կեանքն անցողիկ է, իսկ մարդ երկրորդ անգամ չի ծընւում, թէ վերջապէս, «որքան մարդիկ եսամոլ են»:

Գտնել է մի անձ, որ յանդգնաբար կարողում է նրա մտքերը և շօշափում նւիրական զգացումները: Եւ այդ մարդն ինքն երիտասարդ է, նրա ամբողջ կազմից մարմնաւոր ոյժ է բուրում, այն, ինչ-որ վաղուց է թառամել Սամսոնի մէջ: Լաւ մարդ է թէ վատ, խելօք է թէ լիմար, բարոյական թէ անբարոյական, — այս ուրիշ ինչով է: Երիտասարդ է — ահա զլիաւորը: Եւ ունի իրաւունք ասելու, թէ Մեկանիւն չի ապրում ու չի կարող ապրել լի կեանքով մի ծերունու հետ:

Ամեն օր Փիրուզեանը զալիս էր Սամսոնի մօտ գործի մասին խօսելու: Սամսոնը վաղուց էր դադարել հոգալ զրամական շահերի մասին: Եւ այս ոչ այն պատճառով, որ փողից կուշտ էր, այլ զլիաւորապէս այն պատճառով, որ այժմ նա այլ ևս կեանքի քաղցրութիւնը դրամի մէջ չէր տեսնում, որպէս առաջ: Նա անգործ տխրում է — ահա ինչու համոզեց կապալը վերցնել: Իրաւունք տւեց Փիրուզեանին մանրամասն տեղեկանալ պայմանների մասին և ժամանակին չիշեցնել աճուրդի օրը:

Որքան Մեկանիւն անկեղծ փափագում էր առաջւայ պէս փախչել Փիրուզեանից, այնքան աւելի ներքին ոյժը մղում էր նրան դէպի երիտասարդ տղամարդը: Նա զգում էր, որ վաղ թէ ուշ այս ականայ հակումը կարող է Սամսոնի աչքին ընկնել: Վախենում էր ամուսնուց: — Ոչ. նա վախենում էր իր խղճից, չէր ուզում նրա դէմ որ ևէ յանցանք գործել: Զգում էր, որ իր դրութիւնը վտանգաւոր է, որ կարող է կուրանալ, մոլորել ու ընկնել առաջին պառակտի զիրկը, թող այդ առաջին պատահողը լինի մի ամենաանպիտան անձն: Ահա ին-

չու ատելով Փիրուզեանին, մի և նոյն ժամանակ երկնչում էր նրա մերձադուրութիւնից, ինչպէս մի թունալի ու սոսկալի ախտից: Ախտ, որ թէև հաճելի ու արբեցուցիչ է, բայց կործանիչ է:

Եւ նա կուում էր ինքն իր հետ: Երբեմն զգում էր, որ մտքի ոյժը ահա, ահա պիտի յաղթւի կրքերի զօրութիւնից: Այսպիսի բոպէներին նա կարօտում էր Սամսոնի օգնութեանը: Թող այդ մարդը նրա հետ վարւի խիստ, անողոք, այս և միայն այս կարող է Մելանիային փրկել, պահպանել նրան հնարաւոր անկումից:

Մինչդեռ Սամսոնը ոչ միայն խիստ չէր վարւում նրա հետ, այլ և վերին աստիճանի համբերող էր: Գոնէ այսպէս էր երևում արտաքուստ:

— Այսօր միասին գնանք օպերա, — ասում էր Մելանիան, որ սովորաբար մենակ էր գնում թատրոն:

— Լաւ, գնանք, — պատասխանում էր Սամսոնը, թէև ատելով ատում էր օպերան:

— Այսօր սպասաւորին հրամայել եմ այսուհետև ցիլինդրով ու սիլւրտուկով նստել կա-

ռապանի մօտ: Չերքեզին ու դաշոյնը զահլէս տալիս են:

— Լաւ ես արել, — պատասխանում էր Սամսոնը, թէև ամեն մի ցիլինդրի թշնամի էր, մանաւանդ սպասաւորների ցիլինդրին:

— Իզուց խոհարարին ուզում եմ արձակել, չեմ հաւանում:

— Արձակիր, — պատասխանում էր Սամսոնը, թէև խոհարարը շատ լաւ էր պաշտաստում նրա սիրած կովկասեան կերակուրները:

Այս անսահման հեղութիւնը, վերջապէս, սկսեց ձանձրացնել Մելանիային: Ի՞նչ է նշանակում այս: Ինչո՞ւ Սամսոնն այդպէս խեղճացել է, կամքից զրկւել և ներկայացնում է իր դատակարգի մարդկանց կատարեալ հակապատկերը: Անկարելի է, որ այդ հեղութիւնը մի յետին միտք չունենայ, մի աւելի խոշոր պատճառ, քան սէրը դէպի Մելանիան:

Մի օր Մելանիան փորձի համար ասաց, թէ վճռել է անգլերէն լեզւի դասեր վերցնել: Կայ մի Պոլսեցի երիտասարդ ուսուցիչ, որին ուզում է վարձել:

— Իհ, վարձիր եթէ ուզում ես, — համաձայնեց Սամսոնը:

— Ուրեմն թո՛ղ ես տալիս: Իսկ Խուդանովն իր կնոջը թո՛ղ չի տալիս:

— Խուդանովն ինձ համար օրինակ չէ: Լեզուներ սովորելը լաւ բան է: Ասում են, մի լեզու իմացողը մէկ մարդ է, հինգ լեզու իմացողը—հինգ մարդ:

Մելանիան մի անհամբեր շարժումն արաւ և լռեց:

Գնալով Սամսոնի հլուծիւնը սկսեց նրա համար դառնալ սրդէն ոչ միայն ձանձրալի, այլ և... զղելի: Ելլ ևս այդ հլուծիւնն մէջնա տեսնում էր թուլութիւն, բարոյական ոյժերի բացակայութիւն: Մի բան, որ առհասարակ ատում էր ամեն մի տղամարդի մէջ:

Մի օր առաւօտը, թէ՛լից չետոյ Մելանիան ասաց.

— Սամսոն, այս երեկոյ ուզում եմ զիմակահանդէս զնալ, թո՛ղ կրտսն:

— Եթէ ուզում ես զնալ, դո՛ւ զիտես:

Մելանիան գիտէր, որ Սամսոնը ամբողջ հոգով հակառակ է զիմակահանդէս գնալուն, և այս անգամ կատաղեց կեղծիքի դէմ:

— Դու զարմանալի մարդ ես, — գոչեց նա ջղալին եղանակով:

— Ինչո՞ւ:

Մելանիան մտածեց և յանկարծ արտասանեց.

— Զատ էլ չեմ սիրում այդ տեսակ աղատութիւն: Հասկանո՞ւմ ես, չեմ սիրում:

Սամսոնը նայեց նրա երեսին զարմացած: Կար ժամանակ, երբ Մելանիան սաստիկ ձրգտում էր հէնց այդ տեսակ աղատութիւն ունենալ, իսկ այժմ ի՛նչ պատահեց:

— Մեղա՛յ թէ միտքդ հասկանամ, — արտասանեց նա, ուսերը վրայ քաշելով:

— Չե՛ս հասկանում, — գոչեց Մելանիան նոյն ջղալին եղանակով, — աւելի վատ քեզ համար: Ուզո՞ւմ ես, պարզ խօսեմ: Դու խեղճ մարդ ես, իսկ ես խեղճ մարդկանց չեմ սիրում:

— Ե՛ս եմ խեղճ մարդ, — կրկնեց Սամսոնը, դառն հեղնութեամբ ժպտալով, — երևի, դու ինձ դեռ լաւ չես ճանաչում:

— Ոչ, այդ չէի ուզում ասել: Դու խեղճ չես, այլ չափից դուրս շատ ես սիրում ինձ:

— Տէր Ամենակարող Աստած, — կարողացաւ միայն մըմնջալ Սամսոնը:

— Մի սիրի՛ր ինձ, հա, մի սիրի՛ր...

— Ասա, ասա տեսնենք էլ ի՛նչ ես ասում:

Արդէն Մելանիան կանգ առնել չէր կարող: Նա կրկնեց.

—Ասում եմ էլի, մի սիրիւր ինձ, մի սիրիւր:

Յանկարծ Մելանիայի կոկորդի երակները փքւեցին, կապտեցին, երեսի մկանունքները աղաւաղեցին, կուրծքը բարձրացաւ ուժղին: Սխեց հեկեկալ: Սամսոնն արդէն ապշեց: Քանի մի վարկեան լուռ նայեց կնոջը, ապա մօտեցաւ և ձեռք դրեց նրա ուսին:

—Մելանիա, դու խօսմ հիւանդ չես:

Մելանիան մի րոպէ թող տես բուն արտասուքին դուրս հոսալու, ապա մի քիչ զրպեց իրան, ոտքի կանգնեց:

—Ախ,—ասաց նա, արցունքները արագ արագ սրբելով,—ես ինքս էլ չեմ հասկանում ինչ եմ ասում: Դու սիրում ես ինձ, ոչ միայն ինձ, այլ և ծնողներին, քոյրերին ու եղբայրներին: Բայց ինձ թւում է, որ դու այդպէս չը պիտի լինիս, ընդհակառակը, պիտի լիմ գլխին բռնակալ դառնաս: Այո, այնպէս, ինչպէս հին ժամանակի ամուսինները: Ուզում եմ, որ դու ինձ վրայ գոռաս, չըթող տաս ինձ տնից դուրս դալ, թողնես մենակ ինքզնիքս կուր-

ներում, հիւրանոցներում ու այգիներում քէֆ անես: Ուզում եմ, հարբած տուն դաս, ինձ հայհոյես, մինչև անգամ ծեծես, հասկանում ես, ծեծես ոտներդ տակը զցելով: Կարող ես այսպէս անել, ասա, կարող ես:

Սամսոնն արդէն միանգամայն արձանացել էր տեղն ու տեղը: Նա չէր հաւատում իր ականջներին:

Մելանիան աւելի առաջ դնաց:

—Եթէ չես կարող հարբել, հայհոյել, ծեծել, զոնէ հետս վարւիւր այնպէս, ինչպէս իրանց կանանց հետ վարուում են այժմեան ամուսինները:

—Այսինքն:

—Խաբէր ինձ, դաւաճանիր, աչքիս առջև սիրուհիներ պահիր. մի խօսքով, վատ ամուսին եղիր, շատ վատ, շատ կոպիտ, անպիտան, կեղտոտ զազան: Այնքան կեղտոտ, այնքան զազան, որ ամբողջ քաղաքը խօսի քո մասին, որ ամենը քեզ ատեն ու հայհոյեն: Քեզ ատեն ու հայհոյեն, իսկ իմ մասին ցաւեն, ասեն. «Խեղճ կին, անբախտ կին, ինչպէս տանջում է մարդու ձեռքին»:

Յանկարծ մի ինչ-որ սուր միտք անցաւ

Սամսոնի ուղեղով: Բայց աշխատեց խփոյն և եթ ազատել այդ մտքից, որ ծանր էր, դարձելի: Նա ձեռով մի բացասական շարժումն արաւ, մօտեցաւ Մելանիային, երկու մատով բարձրացրեց ծնօտը, նայեց ուղիղ աչքերի միջին և արտասանեց.

— Մելանիա, դու հասկանո՞ւմ ես ինչ ես ուզում ինձանից:

Եւ, անցնելով սենեակի միւս ծայրը, յետ եկաւ ու աւելացրեց.

— Զգոյշ կաց, Մելանիա, եթէ ուզենամ վատ մտրդ լինել, շատ վատ կըլինեմ, իմացի՛ր, շատ վատ:

Այս ասեց հասարակ եղանակով, բայց այնպիսի համոզիչ ոյժով, որ Մելանիան մի վայրկեան սարսափեց: Նայեց ամուսնու երեսին և զգաց, որ արդարեւ, եթէ Սամսոնը կամենայ, կարող է շատ բռնակալ ամուսին դառնալ: Նրա խորշոմած մուսկ ճակատը այդ պահին սքողած էր տարօրինակ ստւերով: Կիսաթառամ աչքերի մէջ երևում էր տանջող խանդի կուրուծիւնը, որ կարող է անգամ յանցանք գործել: Այո, այդ մարդն արտաքին քաղաքա-

կրթութեան տակ դեռ պահպանում է ասիական հոգու վայրագութիւնը:

Բայց, այնուամենայնիւ, Մելանիան չըզդ՝ ջաց: Նա ասաց.

— Ի՞նչ ուզում ես, արա, միայն փոխելի: Կամ հին մարդ եղիր կամ նոր մարդ, կամ բռնակալ կամ դաւաճանող:

Ասաց, կարծես, հակառակ իր կամքի, միայն ենթարկւելով ինչ-որ տարերային ոյժի ազդեցութեան...

IX

Այսպէս, ուրեմն, Սամսոնը շատ է սիրում Մելանիային: Իսկ Մելանիան, ընդհակառակը, ուզում է ատել նրանից: «Ուզում եմ, որ հարբած տուն գաս, հայհոյես ինձ, ծեծես»: Եթէ Սամսոնը այդ չի կարող անել, թող վարւի նրա հետ այժմեան ամուսինների պէս: «Խաբէր ինձ, դաւաճանիր, աչքիս առջև սիրուհիներ պահիր»:

Եթէ Սամսոնը մինչև այժմ կասկածում էր, այսօր համոզեց, որ ինքն արդէն ատելի է դարձել Մելանիայի համար: Իսկ ատելի մորդու սէրը, ի հարկէ, չի կարող հաճելի լինել կնոջ համար: Ահա ինչու Մելանիան պահան-

ջում է, որ Սամսոնը ատի նրան. նա փոխադարձութիւն է պահանջում:

«Կամ հին մարդ եղիր կամ նոր մարդ, կամ բռնակալ կամ դաւաճանող»,—հնչում էին Սամսոնի ականջին Մելանիայի վերջին խօսքերը: Ո՞րը լինել, բռնակալ, թէ՛ դաւաճանող: Դաւաճանել Մելանիային: Օօ, ոչ, այս չի կարող անել Սամսոնը: Նրա հայեացքով տղամարդուն ներելի է անել ամեն ինչ, քանի որ ամուրի է, իսկ երբ մի անգամ մարդ ամուսնացաւ, պիտի հաւատարիմ մնայ ամուսնական առաքատին: Ոչ, Սամսոնը դաւաճանել չի ուզում, նա մինչև անգամ զղում է այս մտքից: Եւ վերջապէս, ինչպէս դաւաճանել:

«Ի՞նչպէս», կրկնում էր Սամսոնը դառն կսկիծով: Այս բառի մէջ նա զղում էր մի թունալի հեղնութիւն: Դաւաճանել, այո՛, Սամսոնի համար հասկանալի է, թէ ինչ էր ուզում ասել Մելանիան այս բառով...

Նա շրթունքները անխնայ կրծոտում էր մի ծանր, անտանելի մտքից, մի ցաւի զիտակցութիւնից, որի համար դեղ չըկար...

Ուրեմն բռնակալ դառնալ: Փակել Մելանիային տանը, գողանլ, հայհոյել, ծեծել: Եւ

ինչու չէ: Եթէ մինչև այժմ Սամսոնը կատարեալ ազատութիւն է տւել կնոջն՝ ապրել ուղածին պէս, արել է հակառակ իր հայեացքների, միայն այն պատճառով, որ սիրել է նրան, չի կամեցել, աւելի ճիշտ, չի կարողացել վշտացնել այդ երեխային: Այժմ Մելանիան ինքն է ասում, թէ ձանձրացել է այս ազատութիւնից:

Բայց ինչ է նշանակում Մելանիայի պահանջը, ինչից զրդւած է նա մի այսպիսի տարօրինակ ցանկութիւն յայտնում:

Սամսոնը երկար ժամանակ չըմնաց այս հարցի ծանրութեան ներքոյ: Արդէն Մելանիայի տրամադրութիւնը յանկարծակի պարզեց նրա համար այն վայրկեանին, երբ ասաց. «Մելանիա, դու հասկանո՞ւմ ես, ինչ ես ուզում ինձանից»:

Մելանիան, ատելով Սամսոնին, միևնոյն ժամանակ, յարգում է նրան—ահա ինչպէս պիտի բացատրել նրա տրամադրութիւնը: Եւ յարգանքի զգացումը աւելի է ճնշում Մելանիային, քան ատելութեան ոյժը: Սամսոնի «լաւ մարդ» լինելը տանջում է նրան: Օօ, այժմ է միայն Սամսոնը հասկանում այս բանը: Լաւ մարդու դէմ մեղք գործելը այնքան հեշտ

չէ, որքան «բռնակալի կամ դաւաճանողի» դէմ: Խիղճը թույլ չի տալիս: Թող Սամսոնը վատ մարդ դառնայ, մանաւանդ վատ հռչակի հասարակութեան մէջ, այն ժամանակ Մելանիան իրան ազատ կը համարի և... Իսկ այժմ կաշկանդուած է...

Այս մտքերի ազդեցութեամբ Սամսոնը զգում էր այնպիսի կսկիծ, որի նմանը երբեք չէր զգացել: Այն ինչ, նա շատ դառն օրեր էր տեսել: Եղել էր աղքատ, անպաշտպան, կրել էր մարդկային արհամարանքի ծանրութիւնը: Դառնալով վաճառական, երկու անգամ մօտիկից տեսել էր առևտրական աշխարհի համար այն սոսկալի վիշապի աչքերը, որ կոչուում է սնանկութիւն: Լսել էր պարտատէրների ծաղրն ու հայհոյանքները: Իբրև սիրող որդի, քառասնութ ժամ դիտել էր մահամերձ մօր տանջանքները: Իբրև սիրող հայր, կրել էր առաջին դաւակի մահւան հարւածը: Նա տեսել էր և ուրիշ շատ թշաւուրթիւններ, բայց երբեք այնպէս չէր տանջւել որպէս այժմ:

Նա երևակայում էր իրան բռնակալ ամուսնու դիրքում և ինքն էլ սոսկում բոլորից, որ կարող էր և ընդունակ անելու այդ դիրքում:

Մինչև այժմ նա խանդել էր, այո, բայց խանդել էր միայն Մելանիայի երիտասարդութեանը: Իսկ այժմ յանկարծ առւօջ էր դալիս մի դարշելի, զազրելի, մի դժոխալին կասկած — արդեօք, Մելանիան չի դաւաճանել:

Եւ եթէ դաւաճանել է, ո՞վ է նրա մոլորացնողը: Վերջին ժամանակ նա այնքան հեռու է պահում իրան տղամարդկանցից, որ դժար էր կասկածել որևէ մէկի մասին:

Փիրուզեանը — անցաւ յանկարծ Սամսոնի մտքով: Ինչո՞ւ չէ. միթէ նա երիտասանող չէ: Բայց ոչ, այս անկարելի է, ի՞նչ անպիտան, ի՞նչ յանցաւոր միտք: Փիրուզեանը յարգում է Սամսոնին այնքան, վերաբերում է Մելանիային այնպիսի պատկառանքով, Մելանիան սառն էր դէպի նա այնչափ, որ ամօթ էր անգամ կասկածել նրանց յարաբերութեանը:

Սալայն Սամսոնը աշխատում էր դուրս վանել մտքից այդ մարդուն, և դարձեալ նրա երիտասարդ ու թարմ կերպարանքը պատկերանում էր անգոր ամուսնու առջև...

Այսպէս տուեց մի ամբողջ շաբաթ: Բանը հստակ այնտեղ, որ Սամսոնը ցանկացաւ կրկնատել Փիրուզեանի այցերը: Այս նպատակով

նա դրականապէս հրաժարեց անտառի կապալից հէնց աճուրդի օրը: Փիրուզեանը չըհասկացաւ նրա իսկական միտքը, միայն մութ կերպով զգաց, որ Սամսոնի մէջ վերջին օրերը կատարուում է ինչ-որ փոփոխութիւն: Նա զգուշացաւ և մի քիչ կրճատեց իր այցերը:

Այժմ Սամսոնը կասկածով էր վերաբերուում Մելանիային, հետևում էր նրա իւրաքանչիւր քայլին: Նա տակաւին չէր վարւում իբրև բռնակալ, բայց արդէն մօտ էր այդ աստիճանին: Եւ մերձենում էր առանց ինքնաբեր որոշման, այլ այնպէս, անգիտակցաբար: Նա կարծում էր, որ այժմ Մելանիան զղջում է իր արածների մասին և շուտով կըսկսի բողոքել մարդու մի քանի թեթև խտուրթիւնների դէմ: Բայց պատահեց հակառակը: Մի օր Սամսոնը Մելանիային արգելեց ինչ-որ պարերեկոյթ գնալու հէնց այն պահին, երբ տիկինն արդէն հագնւած էր և դրսում սպասում էր լծւած կարեթը: Մելանիան խոկոյն ուսերից դէն շարտեց մուշտակը ասելով.

— Զատ լաւ, եթէ չես թողնում՝ չեմ գնալ:

Սամսոնը զղջաց, նա փորձում էր միայն իր ոյժը:

— Գնա, քանի-որ պատրաստել ես, — ասաց նա:

Բայց Մելանիան սկսեց նրա առջև մէկ մէկ դէն ձգել իր արդուղարդը:

— Գնա, ասում եմ, — կրկնեց Սամսոնը:

— Որ արգելում ես, ի՞նչպէս դնամ:

— Չեմ արգելում:

— Ոչ, արգելում ես:

Սամսոնը բարկացաւ, ձայնը բարձրացրեց:

— Ասում եմ քեզ, որ թոյլ եմ տալիս:

— Թոյլ ես տալիս, բայց ինքդ գոռում ես:

Ունիս իրաւունք, գոռա՛:

— Մելանիա, — դռնեց Սամսոնը, ձայնը աւելի բարձրացնելով, — մի հանւիր:

— Արդէն հանւել պըծել եմ: Մագերս էլ բաց արի: Ըհը, կատաղում ես, աչքերդ կարմրում են, բռունցքներդ սեղմում ես: Չըլինի թէ ուզում ես ծեծել, ա՛մ, ծեծի՛ր, ունիս իրաւունք:

Այն ինչ, Սամսոնն ոչ կատաղած էր, ոչ աչքերը կարմրել էին, ոչ մանաւանդ բռունցքները սեղմել: Նա միայն բարկացած էր:

— Ծեծե՛լ, — կրկնեց նա, — ժամանակ ժամանակ այնպիսի բաներ ես անում, որ հէնց ձեռներս քոր են գալիս:

—Աւելի լաւ, աւելի լաւ: Ես դէմ չեմ, ձեռքիդ էլի, ձեռքիդ, ինչքան քէֆդ է: Ես մի խեղճ, անպաշտպան կնիկ եմ, ձեռքիդ...

Եւ նա սկսեց հեկեկալ ընկզմելով թախտի վրայ: Սամսոնը ակամայ մեղմացաւ: Աւելի. նա պատրաստ էր մօտենալ, գրկել ու համբուրել Մելանիային, մինչև անգամ ներումն խնդրել: Բայց զսպեց իրան. թող չըկարծի այդ կինը թէ իր ամուսինը շատ էլ թուլամորթ է: Նա ասաց.

—Դու խելագարւել ես:

—Խելագարւել եմ այո՛, — հաստատեց Մելանիան, — իմ տեղը ո՞վ չի խելագարւիլ: Ուրեմն, փակի՛ր տանը, մի թողնիր զուրս, կալո՞ղ եմ զժութիւններ անել, հասկանո՞ւմ ես, կարո՞ղ եմ զժութիւններ անել...

Այսպիսի տեսարաններ կրկնեցին մի քանի անգամ: Եւ ամեն անգամ Մելանիան, կարծես, աշխատում էր Սամսոնին տրամադրել այնպէս, որ մարդ կորցնի համբերութիւնը, կատաղի և, վերջապէս, բռնեցք բարձրացնի նրա զլիւին: Իսկ Սամսոնը զեռ կարողանում էր իրան զսպել. Նա ուրիշ բան էր մտածում...

X

Այն օրից, երբ Սամսոնի սրտում կասկած ծագեց, կամենում էր Մելանիայի հետ խօսել Փիրուզեանի մասին: Նա ուզում էր իմանալ կնոջ կարծիքը այդ մարդու վերաբերմամբ և զուցէ հէնց սեպհական խօսքերով բռնել նրան:

Մի օր Սամսոնը հարցրեց.

— Մելանիա, ինչո՞ւ Արտիւրը էլ առաջւայ պէս շուտ-շուտ չի գալիս մեր տուն:

— Ես ինչ գիտեմ, իրանից հարցրու:

— Իսկ ես գիտեմ: Նա քեզանից վերաւորւել է:

— Ինչո՞ւ:

— Լաւ չես ընդունում նրան, — պատասխանեց Սամսոնը և երկիմաստ հայեացքով նայեց կնոջ երեսին:

— Ե՛ս, թէ՛ դու, — արտասանեց Մելանիան, մաղի չափ չըշփոթելով ամուսնու յամառ հայեացքից:

— Այդ, ճշմարիտ ես ասում. ես էլ լաւ չեմ ընդունում նրան: Ուզո՞ւմ ես միտքս իմանալ, շատ ուրախ եմ, որ նա հիմա քիչ-քիչ է երևում իմ տան:

— Պատճառը:

—Հէնց այնպէս: Մինչև անգամ լաւ կըլինի, որ իսկի էլ չըզայ այսուհետև:

—Գու այդ ուզում ես:

—Իսկ դու չես ուզում:

—Ինձ թող, Աստուած սիրես: Ազգականը քոնն է. դու ասա, ուզում ես, որ նա իսկի չըզայ մեր տուն:

—Ուզում եմ, — պատասխանեց Սամսոնը յանկարծ, փորձի համար:

—Լաւ, — ասաց Մելանիան և լռեց:

Հետեւեալ օրը Փիրուզեանն եկաւ: Սամսոնը տանը չէր: Մելանիան հրամայեց սպասաւորին յայտնել, թէ պարոնը տանը չէ, իսկ տիրուհին հիւանդ պառկած է: Մինչդեռ սպասաւորը նախասենեակում հաղորդում էր այս խօսքերը Փիրուզեանին, Մելանիան անմիջապէս զոչեց.

«Ժորժիկ, Ժորժիկ, ապա թէ կարող ես, ինձ բռնիր»: Եւ սկսեց վազվզել, բարձրաձայն ծիծաղել:

Մի ժամ անցած՝ նա իր արարքը պատմեց Սամսոնին:

—Ուրեմն Արտիւրն իմացաւ, որ դու հիւանդ չես, — հարցրեց Սամսոնը զայրանալով:

—Յիմար կըլինէր, եթէ չիմանար:

Սամսոնի աչքերը կատաղութիւնից փայլեցին, մի բան, որ շատ քիչ էր պատահում:

—Մելանիա, դու քանի դնում, խելքդ կորցնում ես, — զոչեց նա, — ինչո՞ւ համար ես ինձ խայտառակում իմ ազգականի մօտ:

—Ինքդ ուզեցիր, որ նա մեր տունը ոտ չըգնի:

—Ես... կատակ էի անում:

—Կատակ, հա՛, դու... կատակ, — հեղնաբար ծիծաղեց Մելանիան, — մի՞թէ դու կատակ անել էլ զիտես, չէի իմանում, ներողութիւն:

—Ես քեզ փորձելու համար ասացի, թէ չիմ ուզում Արտիւրին մեր տանը տեսնել:

—Ինձ փորձելու համար, ի՞նձ:

—Մելանիա:

—Ինչ ասացիր, ի՞նձ փորձելու համար, — կրկնեց Մելանիան, ինքն իրան կորցնելով, — աա, ուրեմն, ուրեմն... դու ինձ կատակածում ես:

—Այո՛, կատակածում եմ. չի՞ կարելի քեզ կատակածել, ինչ է:

Մելանիայի աչքերը պսպղացին: Նա կամեցաւ հեկեկալ, բայց ճիղն արաւ և իրան զըսպեց: Նա միայն ասաց.

—Այդ էր պակաս... կասկածել ինձ...

—Ինչո՞ւ, դու երկնքի հրեշտակ ես:

—Ես մի անբախտ կին եմ, ուրիշ ոչինչ,
—արտասանեց Մելանիան շնչասպառ:

—Անբախտ, — կրկնեց Սամսոնը դառն հեղ-
նանքով, — աստ խնդրեմ, եթէ դու էլ ես քեզ
անբախտ համարում, էլ ո՞վ է բախտաւոր աշ-
խարհի երեսին: Օրը մի տեսակ կերակուր ու-
տո՞ղը, թէ՛ տարէնը մի ձեռք հադուստ չունե-
ցողը: Ո՞ւմ է նախանձում ամբողջ քաղաքը
քեզ, թէ՛ մի ուրիշին:

—Ձեմ հաւատում, որ դու կարծես, թէ
բախտաւորութիւնը միայն լաւ ուտել-խմելու ու
շքեղ հագուստների մէջ է:

—Ինչո՞ւ չը պիտի կարծես: Հարցնող լինի,
լինչը չի կարելի փողով ձեռք բերել:

—Ի՞նչը, ի՞նչը, — կրկնեց Մելանիան սրտի
կսկիծով, — ասում ես, ի՞նչը...

Նա մի սուր հայեացքով ուղիղ նայեց ա-
մուսնու աչքերին: Սամսոնը հասկացաւ նրա
թունալի, բայց արդարացի միտքը: Հասկացաւ
և, շրթունքները կրծոտելով, լռեց:

—Լռո՞ւմ ես, — մրմնջաց Մելանիան և
նոյն վայրկեանին մի երկարատև հարաձող
ծիծաղ դուրս թռաւ նրա կրծքից:

—Մելանիա, — գոչեց Սամսոնը խռպոտ
ձայնով, — դու չափ ու սահմանդ կորցնում ես:
Ինչպէս տեսնում եմ, դու քո մասին մեծ կար-
ծիք ունիս: Մելանիա, մարդ չը պիտի մոռա-
նայ իր անցեալը:

Այս արդէն Մելանիայի կծու ակնարկի
պատասխանը չէր, այլ մի տեսակ փախուստ
բուն խնդրեց...

—Ի՞նչ ես ուզում ասել զրանով, պարզ
խօսիր...

—Ինչ եմ ուզում ասել: Չա՞տ բան, շատ
բան: Միտդ բեր անցեալդ, միտդ բեր ծնողնե-
րիդ ու յետոյ ինձ վրայ ծիծաղիր այդպէս անա-
մօթաբար: Փամանակ է հասկանալու, որ քեզ
նման երիտասարդ ու զեղեցիկ կանայք հազա-
րաւոր են, իսկ քեզ պէս ապրում է հազարեց
մէկը... Հասկանո՞ւմ ես, ինչ եմ ասում...

Հասկանում է, արդեօք, Մելանիան:
Ի՞նչպէս չը հասկանար, երբ մարդը խօսում էր
այնքան պարզ, երբ նրա իւրաքանչիւր բառի,
ձայնի ամեն մի հնչիւնի մէջ զգացում էր
միլիւօնատիրոջ թունալի արհամարհանքը դէ-
պի մի կնոջ չքաւոր անցեալը: Մելանիան
զինաթափ եղաւ, գլուխը թեքեց կրծքին,

ձեռները թուլացան: Այսպէս, ուրեմն, հարւածի փոխարէն հարւած է ստանում, և աւելի դուրեղը: Եթէ նա Սամսոնից երիտասարդութիւն է պահանջում, Սամսոնն էլ պահանջում է նրանից լիշեւ անցեալը: Նրան ողորմութիւն են արել, դուրս բերել չքաւորութիւնից և հարուստ ու շքեղ պալատ մտցրել: Նա երախտամոռ է, իր վիճակի համար փոխանակ շնորհակալ լինելու, դեռ յանձնաւորում է բարեբարին:

Մի քանի վայրկեան Մելանիայի մտքերը շփոթւեցին: Սակաչն մի բան նրա համար պարզ էր աւելի, քան երբ և է. այն, որ, վերջապէս, հասել է ժամանակը երբ պիտի երես առ երես կանգնի այդ մարդու դէմ, անդիմակ, և ասի բոլորը, ինչ-որ կուտակել է սրտում վերջին երկու-երեք տարւայ ընթացքում...

XI

Նա ձեռով տրորեց ճակատն ու աչքերը, կարծես, ուշը ժողովելու համար: Աս, ուրեմն, Սամսոնը նրան բարեբարութիւն է արել, ամուսնանալով նրա հետ:

— Եթէ երեսույն պիտի տայիր աղքատութիւնս, ինչո՞ւ ամուսնացար, — զոչեց նա, — ասան, ինչո՞ւ ամուսնացար:

— Երևի, նրա համար, որ, դու էլ երեսույն տաս ծերութիւնս, — հեզեց Սամսոնը:

— Ես ունիմ իրաւունք, դու չունիս: Դու քո կամքով ամուսնացար, իսկ ինձ ամուսնացրին: Հասկացիր զանազանութիւնը: Դու ինձ փողով գնեցիր իմ ծնողներից ..

— Թող չըճախէին... Բայց բաւական է, ես գլուխ չունիմ երկար խօսելու:

Սակաչն Մելանիան արդէն շատ էր բորբոքւել: Լու՞ն: Ոչ. առանց այդ էլ, երկար ժամանակ է լուել: Հիմա առիթ են տալիս խօսելու, և պիտի խօսի: Նա միշտ տանջւել է, միշտ, թէ և ուրիշները նախանձել են նրան, այսինքն նրա աղամանդներին ու տուալէտներին, կառքերին ու ձիերին, ճաշերին ու ընթրիքներին: Նա ծիծաղել է, երգել, նւագել, թրուհ-կոտել, բայց տանջւել է:

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ես տանջւել, — հարցրեց Սամսոնը:

— Որովհետեւ չեմ կարողացել քեզ սիրել, ուղեցել եմ սիրել, չեմ կարողացել: Տեսնո՞ւմ ես, ինչքան պարզ եմ խօսում:

— Չնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ եմ, որ դոնէ ուղեցել ես սիրել:

— Ես կատակ չեմ անում, — շարունակեց Մեկանիւն, — այլ սրտիս ցաւն եմ յայտնում: Մարդ, դու ապրել ես ու համարեա վերջացրել կեանքդ, իսկ ես նոր եմ սկսում ապրել, հասկանում ես, նոր-նոր միայն: Չէ որ ես քսան ու երեք տարեկան եմ, անաստեա՛ծ, ինչպէ՛ս ապրեմ քեզ հետ: Ինչո՞վ ես ուզում ինձ բախտաւորեցնել: Բազմաթիւ ծառաներով, այս շքեղ տնո՞վ, թանգազին հագուստներով, ոսկիով ու քարերո՞վ: Լսիր, ես այն կանանցից չեմ, հասկանում ես, չեմ էլ ուզում լինել: Չեմ ուզում ուտել ամուսնու հարստութիւնը, սիրել ուրիշներին: Ի՞նչ ես աչքերդ պսպղեցնում. ինչ ես կատաղում, միթէ՞ չըզիտես, որ կան այս տեսակ կանայք: Ես ինքս ճանաչում եմ օրիորդներ, որ երազում են գտնել հարուստ ու ծեր ամուսիններ, որպէս զի նրանց փողերը ծախսեն, իսկ սիրեն ուրիշներին: Այո՛, կան, շատ կան այսպիսիները, քեզ էլ է յայտնի, որ կան: Բայց ես չեմ ուզում նրանց օրինակին հետևել: Նա միայն աշխատել է ինքն իրան խաբել: Սկզբում, երբ սկսեց ճանաչել իրան, հասկանալ իւր անբախտութիւնը, ուզում էր իւր նման շատ շատերի պէս լուռ խոնարհել ճա-

կատաղրի առաջ: Բայց չը կարողացաւ: Յետոյ փափաղեց աշխարհ տեսնել, իմանալ ինչպէս են ապրում ժամանակակից հարուստ կամ արիստոկրատ համարւած կանայք: Մի տարւայ մէջ նա շատ բան տեսաւ, շատ բան ուսումնասիրեց և՛ այն, ինչ-որ տեսաւ ու ուսումնասիրեց, շուտով զգեցրեց նրան: Այնուհետև աշխատեց գլուխը խաբել հասարակական գործերով: Եւ ահա կէս տարի, միայն կէս տարի անցած, այսօր այս էլ է նրան զգացնում: Նա տեսնում է, որ մարդիկ երեսին կեղծաւորում են, ետևից ծաղրում, երեսին խելօք ու լուսաւորւած կին համարում, ետևից — փառամոլ, parvenu կամ выскочка: Նրան չարախօսում են, թէ «սիրական է փնտրում»: Այժմ նա ուզում է բոլորից և ամեն բանից երես դարձնել ու ապրել ինքն իր համար, իր սրտի համար, ապրել սիրող կնոջ կեանքով: Եւ յանկարծ... սէր չը կայ... սկահանջ կայ, բայց սէր չըլայ: Իսկ քանի որ սէր չը կայ, ինչի՞ է նման կեանքը և ինչ օգուտ հարստութիւնից:

— Ասա՛, ինչ օգուտ, որ այն էլ երեսովս ես տալիս: Չեմ ուզում, չեմ ուզում, երբեք

եմ ժորժիկի անունով: Խլիւր բոլորն ինձանից
և փոխարէնը կեանք տուր, ոչ թէ հարուստ,
այլ բախտաւոր կեանք: Ես զգալ եմ ուզում ու
ապրել: Ուզում եմ իմանալ, ինչ ասել է երի-
տասարդական սէր, ինչ ասել է առհասարակ
սէր...

Կնոջ յանդուգն խօսքերից զայրացած Սամ-
սոնը կոպտաբար նկատեց.

— Ասա, որ ուրիշ տղամարդ ես ուզում:

Բայց հոգու խորքում զգաց, որ զրպար-
տում է նրան: Մէթէ եթէ Մելանիան ուրիշ
տղամարդ ուզենայ, չի կարող գտնել զաղտնի
և, եթէ այդպիսի յանցաւոր միտք ունենայ,
այդքան պարզ կը խօսի: Ոչ, Սամսոնն աւելի
ճիշտ կ'ասէր, եթէ գոնէ նոյն խօսքերն արտա-
սանէր առանց «ուրիշ» բառի:

— Իսկ եթէ այդպէս էլ լինի, — զօչեց Մե-
լանիան զարմանալի համարձակութեամբ, —
ինչ կայ զարմանալու, միթէ չեմ զգում, որ
ունիմ իրաւունք...

— Մելանիա, — զուաց Սամսոնը, բոլորո-
վն բորբոքելով խելակորոյս կնոջ յանդուգն
խօսքերից, — խայտառակ կին, բաւական է...

— Ինչո՞ւ եմ խայտառակ: Որ ուրիշների

պէս չեմ թագցնում զգացածս ու մտածածս:
Որ երեսիդ չեմ շողոքորթում ու ետևիցդ խա-
բում ու անպաւուրում քեզ: Ասա, դու ինքդ ե-
րկտասարդ հասակումդ չեմ սիրել: Եթէ չես
սիրել — մարդ չես, եթէ սիրել ես — ապրել ես:
Բայց ինչ եմ ասում: Դու սիրել էլ ես, սիրա-
հարել էլ ու ուրիշ շատ բաներ էլ արել: Մի-
տրդ բեր ասածներդ, յիշիր ինչեր էիր պատ-
մում երբեմն, անկողնութեանդ լողէներին:
Այ, ամաչում ես: Ինչու չըթողցիր, որ ես
էլ սիրեմ, ես էլ ապրեմ: Ինչո՞ւ նոր ծլող ծա-
ղիկը կտրեցիր օսկի մտրակովդ: Ինչո՞ւ ինձ
խլեցիր ծնողներին գրկից այն ժամանակ, երբ
ես երեխայ էի: Սի, Տէր Ըստուած, Տէր
Աստուած...

Նա թուլացած ընկղմեց գահաւորակի
վրայ և սկսեց հեկեկալ:

Սամսոնը, մի ձեռք բազկաթուռի մէջքին
յենած, միւսը սեղմել էր ճակատին և նայում
էր յատակի մի կէտին:

Հեկեկանքը դադարեց: Մելանիան, աչքե-
րը սրբելով, ոտքի կանգնեց, մի վայրկեան
մտածեց, անշարժ կանգնած: Յետոյ, մի դրս-
կան շարժում անելով ձեռով, անցաւ արագ

քայլերով իր ննջարանը, որ կից սենեակն էր: Բաց արտւ պահարանը, վերցրեց այնտեղից բոլոր իր ոսկեղէններն ու քարեղէնները, վերադարձաւ և, շարժուելով յատակի վրայ, գոչեց.

— Սրանցով ես պարծենում, սրանցով: Վերցրում, քեզ լինի, չեմ ուզում...

Այժմ Սամսոնը նստած էր գահաւորակի վրայ լուռ, անշարժ: Զրդիտէր ինչ ասի, լեզուն կաշկանդուել էր: Կնոջ խօսքերի մէջ նա զգում էր որոշ չափի ճշմարտութիւն, մանաւանդ իր անցեալի վերաբերմամբ, որի դառն հետևանքը կրում էր այժմ: Գուռատ էր, որպէս աշնան ծառից պոկւած տերև: Աչքերը անգիտակցաբար յառեց ցիրուցան սփռւած օղերի, ապարանջանների, վզնոցների, մատանիների ու բռօշների վրայ, որոնց խոշոր ու մանր ագամանդները զորդի վրայ պսպղում էին նուրբ մանրշակագոյն փայլով: Եւ կարծես, այդ շինծու աստղերի մէջ էր երոնում իր թշուառութեան հիմքը: Միթէ այդպէս չէ: Միթէ իր կեանքի լաւագոյն շրջանը այս ագամանդներին տիրանալու հազար չէր զործադրել: Նա կամեցաւ առաջ հարստանալ, յետոյ բախտաւորուել: Ի՞նչպէս չըհասկացաւ, որ տիրելով

մէկին, զրկուած է միւսից, օրից օր քայքայուած և, զլուխը քաշ ոսկիներ հաւաքելով, անգիտակցաբար, մերձենում է գերեզմանին:

Ի՞նչպէս չըզուշակեց, թէ փողով կեանք չի կարելի գնել, թէ ժամանակը գետ է, որի ջուրը երբէք չետ չի դառնում: Ինչո՞ւ իր գոյութեան վառվռուն շրջանը անցկացրեց սիրուհիների ու անառակ կանանց զրկելում, իսկ կնոջ համար պահեց նրա ողորմելի մնացորդը: Եւ ահա այսօր նրա երեսին են շարտում այս ագամանդները ու փոխարէնը պահանջում երիտասարդութիւն... առնական ոյժ: Պահանջում է այն, որը միայն ունի իրաւունք պահանջելու, որովհետեւ նա սիրուհի չէ, այլ կեանքի յաւիտենական ընկերուհի...

— Զնորհակալ եմ, — հնչեց նրա ականջին Մեկանիսի արդէն փոքր ինչ հանդարտւած ձայնը, — Զնորհակալ եմ արած լաւութիւններիդ համար: Բայց այսուհետեւ չըշարունակես, խընդրում եմ, պահանջում: Այժմ քո բարերարութիւնը ինձ տանջում է, հասկանում ես, ուղղակի տանջում...

Եւ, մի վայրկեան կանդ առնելով, աւելացրեց.

—Վաղը կըզրեմ ծնողներիս, որ այսուհետև էլ իրաւունք չունին քեզանից օգնութիւն ստանալու: Ես չեմ ուզում հարստահարւել, դու էլ մի հարստահարւիր...

XII

Մեկանիան կատարեց իր խօսքը: Հետեւեալ օրն իսկ զրեց մանրամասն նամակ մօրը: Նրկարագրեց իր ընդհարումը Սամսոնի հետ, պարզեց մինչև այժմ դադոնի պահած վիշտը, վերջապէս, յայտնեց պարզապէս, թէ այժմ անբախտ է, այնքան անբախտ, որ հազիւ կարողանայ ապրել այդ մարդու հետ:

Երեք օր անցած, պատասխանի փոխարէն, անձամբ եկան նրա ծնողները: Երեւի, արդէն շատ ազդու էր գրեած Մեկանիայի նամակը: Պա մի ոչ այնքան ծեր զոյգ էր—մարդը գէրգէր, մօտ յիսուն տարեկան, կինը մարդուց հազիւ չորս-հինգ տարով փոքր, տակաւին թարմ, նոյն իսկ գեղեցիկ:

Նրանք անմիջապէս բացադուլութիւն պահանջեցին իրանց աղջկանից: Մեկանիան ասաց, թէ բոլորը զրել է նամակում և ուրիշ ասելիք չունի:

Սամսոնը ընդունեց իր զոքանջին ու ա-

ներոջը սառն, չըկամեցաւ նրանց հետ խօսել իր ընտանեկան ընդհարման մասին: Զոյգը վըտտացաւ: Հետեւալ օրը նա որոշեց խնդիրը, ինչպէս և լինի, բոլորովին պարզել: Այս անգամ Մեկանիան համառօտ ու դրական եղանակով կրկնեց բոլորը, ինչ-որ գրել էր նամակում: Նա այլ ևս չի կաւոյ Սամսոնի հետ ապրել, նրա հացն ուտել. խիղճը տանջում է, զգում է իրան ստորացած մի մարդու առջև, որին չի սիրում և երբէք չի սիրել և չի կարող սիրել:

—Ախար ինչո՞ւ, ինչո՞ւ,—զոչեց տիկին Նազանին, Մեկանիայի մայրը:

—Որովհետև ծեր է,—պատասխանեց Մեկանիան այնքան լուրջ ու կտրուկ եղանակով, որ թոյլ չէր տալիս ոչ մի հակաճառութիւն:

—Հըմ,—մըմբթաց Սերգէյ Արտեմիչը, Մեկանիայի հայրը,—լա՛ւ պատճառ է, օրհնեալ լինիս:

Մեկանիան մի սուր յանդիմանական հայեացք ձգեց հօր երեսին և հարցրեց.

—Քանի տարեկան ես, պապա:

—Քառասուն ու իննս լրացաւ անցեալ

ամիս:

—Իսկ դո՞ւ, մամա:

—Քառասունուչորս:

—Քառասնուիններ — քառասնուչորս, զանազանութիւնը հինգ տարի, լիսունումէկ քըսանուերեք, զանազանութիւնը քսանութ տարի: Պաշա, աղջկադ ամուսինը քեզանից էլ ծեր է: Ասա, ինչո՞ւ ինձ տւեցիր այդ մարդուն:

— Սամսոն Ֆրանգուլեանը քաղաքի ամենալաւ փեսացուներից մէկն էր. խելօք, օրինաւոր մարդ ու միլլիօններ ի տէր...

— Եւ ծեր, — աւելացրեց Մելանիան անսովոր յամառութեամբ:

— Չէմ հասկանում, ինչ ես մի գլուխ կրկնում ծեր, ծեր ու ծեր, — դոչեց տիկին Նազանին, — լա՛ւ կրկինէր եթէ քեզ տւած լինէինք մի քաղցած երիտասարդի:

— Այո, մամա, աւելի լաւ կրկինէր:

— Այժմեան փչացած երիտասարդներից մէկին, — հարցրեց Սերգէյ Արտեմիչը:

— Թէկուզ մի շառլատանի, — պնդեց Մելանիան նոյն յամառութեամբ:

— Սերգէյ, — դարձաւ տիկին Նազանին իր կողակցին, — դու դուրս եկ մի քիչ մանգալու, թող մեզ մենակ:

Սերգէյ Արտեմիչը հասկացաւ ամուսնու

միտքը և շտապեց կատարել նրա հրամանը: Նազանին նստեցրեց աղջկան իր մօտ, զահաւորակի վրայ և, մի ձեռով զրկեց նրա մէջքը, միւսով շոյելով մազերը, ասաց.

— Հիմա կարող ես սիրտդ բաց անել: Ես կ'ընի եմ, ամեն բան կ'ընեմ քեզ համար, մի ամաչիլ:

— Մամա, թող ինձ, — արտասանեց Մելանիան, երեսն ամօթով մի կողմ դարձնելով, — առանց այն էլ, ես շատ բան եմ զրել նամակումս ու հիմա ամաչում եմ:

Տիկին Նազանին բարեօք համարեց ուղղակի դիմել բուն խնդրին:

— Մելանիա, — ասաց նա, հառաչելով, — մի բան հարցնեմ, չընեղանաս: Խո՞ւմ քեզ խելքից հանող չըկա՞յ: Ի՛հ, ո՞վ գիտէ, Թիֆլիսն է:

— Ի՞նչ ես ուզում ասել:

— Ի՛հ, մէջտեղ խո՞ւմ մի ուրիշ տղամարդ չըկա՞յ:

Հէ՛րմ, — արտասանեց Մելանիան, դառնութեամբ զլուխը երեւելով, — գիտէի, որ այդ պիտի հարցնեի: Ոչ, մամա, ես ոչ ոքի չեմ սիրում և չեմ էլ ուզում սիրել, քանի որ այս տանն եմ ապրում:

— Երգէ՛ւր:

— Երգում եմ ժողովրդիս անունով:

— Ոչ ոքի չես սիրում ու էլի մարդուդ հետ չես ուզում ապրել: Չեմ հասկանում: Ծեծում է քեզ Սամսոնը:

— Երանի եթէ ծեծէր...

— Հետդ վատ է վարում:

— Ոչ:

— Ատում է քեզ:

— Ընդհակառակը, հիմա աւելի է սիրում:

— Ազատութիւն չի տալիս:

— Այնքան է տալիս, որ ես ինքս զգեւի

եմ:

— Սրտիդ ուզածը չի կատարում:

— Կատարում է:

— Կարելի է սիրուհիներ է պահում:

— Ոչ, ոչ, ոչ, մամա, այդ բոլորից և ոչ

մէկը:

— Բաս կամ ես եմ ծերացել ու ոչինչ չեմ հասկանում, կամ դու ես խելագարւել:

— Մամա, միամիտ մի ձեռնար, դու էլ կին ես, հասկացիր դրութիւնս: Մի բոպէ միտդ բեր այն ժամանակը, երբ դու իմ հասակի էիր: Միտդ բեր ու երեւակայիր քեզ մի լիսուն ու մէկ տարեկան մարդու գրկում...

— Յիսուն ու մէկ տարին տղամարդի համար ծերութիւնն է:

— Բայց... Սամսոնը ծեր է, հասկացիր, ծեր...:

— Այդ ոչ ոք չի կարող ասել, նրան տեսնելով:

— Բայց ես եմ ասում, հասկանում ես, ես... Ախ, մամա, ի սէր Աստու, խնայիր ինձ, մի ստիպիր...

Մայրը նայեց աղջկայ աչքերին և այնտեղ կարդաց նրա խօսքի վերջը: Նա զլուխն անդօր թեքեց կրծքին:

— Ուրեմն, — արտասանեց, նա կակաղելով, — ուրեմն... ցը... ախար, Մելանիա...

— Երեխաները... Առաջ, մամա, բայց հիմա... Ահ, բաւական է, վերջապէս...

Այն, ինչ-որ արտայայտում էին երիտասարդ կնոջ յուսահատական շարժումները, այնքան համոզիչ էին և այնքան, միև նոյն ժամանակ, վշտալի, որ Նազանին բոլորովին զինաթափ եղաւ և ուժասպառ թիկն տեց դահլորակին: Աւելի, նա զգաց խղճի խալթ, զգաց և կարեկցեց աղջկան:

Նոյն օրն երեկոյեան նա, առանձնանալով

իր կողակցի հետ, երկար ու երկար խորհրդակցեց: Բայց խնդիրն անլուծելի էր: Տիկին Նազանին փորձեց մարդուն համոզել՝ Սամսոնից բացաղրութիւն պահանջելու: Սերգէյ Արտեմիչը դրականապէս մերժեց:

— Ամօթ է, — ասաց նա, — որ հարցնեմ էլ, միւսնոյն է, ոչինչ չի ասիլ...

— Բաս ի՞նչ անենք:

— Չըզիտեմ:

Երկուսն էլ անդէն ու անդօր նայիցին միմեանց երեսին: Երկուսն էլ զգացին, որ գործւած սխալն անուղղելի է և որ իրանք իրանց ձեռքով դժբախտացրել են իրանց հարազատ դաւակին...

XIII

Սուր վիրաւորանքի հետ Սամսոնը զգում էր նաև խղճի սուր խայթոց: Որքան ^է համարձակ լինէին Մելանիայի խօսքերը, այնքան իմաստն արդարացի էր: Մեղադրանքը պարզ էր, հիմնաւոր և... անհերքելի: Ա՛խ, եթէ միայն ճերութիւնը լինէր... Բայց ի՞նչ կարելի է առարկել մի անողոր ու սոսկալի փաստի դէմ, որի ծանրութիւնը նա զգում է առանց Մելանիայի մութ ակնարկների էլ: Ինչո՞վ իրան

պաշտպանի, քանի որ զիտէ՝ սիրելը քիչ է, պէտք է ունենալ նաև սիրելու իրաւունք, այսինքն միջոց:

Դեռ ամուսնութեան երկրորդ տարին նա զգաց, որ շուտով պիտի զրկւի այդ միջոցից: Եւ երբ զգաց, որ սկսում է զրկւել, շատ մտածեց, շատ աշխատեց ու չըզտաւ ոչ մի հնար բնութեան հարւածի դէմ: Նա համոզեց, վերջապէս, որ ոչ ոք և ոչ ոք չի կարող օգնել իրան այս դէպքում, թէկուզ զօհի իր բոլոր միլիոնները: Ճակատագրի դա՛ռն հեգնանք. անբախտութիւնը սկսեց հէնց այն պահուն, երբ նա յոյս ունէր ապրել մի նոր, աւելի հանգիստ, աւելի երջանիկ կեանքով...

Ի՞նչ անել այժմ, երբ նրանից պահանջւում է անկարելին: Բաժանւել Մելանիայից, ազատութիւն տալ պահանջողին, գնայ ուր ուզում է և ապրի ում հետ նա կամենում է: Բաւականա՞յ ամուսնական կեանքի այն առաջին երկու-երեք կիսաբախտաւոր տարիներով, երբ դեռ ունէր փոքր ի շատէ իրաւունք լորև ամուսին:

Մի պահ զգաց, որ եթէ բարոյական քաջութիւն ունենայ, պարտաւոր է այսպէս անել.

խոմ չի կարելի առանց իրաւունքի բռնի տիրանալ մի թարմ էակի կեանքին: Սակայն... միայն մի պահ, յետոյ ինքը սարսափեց իր մտքից: Բաժանել Մելանիայից, այդ սիրուն էակից, որ զարգարում էր նրա կեանքը և հիւթ տալիս նրա չոր ու ցամաք գոյութեանը: Գցել նրան մի ուրիշի գլխից և, դիտելով հեռւից, տանջւել բարոյապէս, դառնալ ծաղրի ու սրախօսութիւնների առարկայ... Օօ, ոչ, ոչ, այս անկարելի է, վեր է նրա ոյժերից: Ուրեմն, ինչ. ստիպել երիտասարդ կնոջը կենակցել իր հետ, մի մարդո՞ւ, որին չի սիրում և երբէք չի կարող սիրել, գուցէ, իրաւ, հակառակ իր ջերմ ցանկութեան: Միթէ անգթութիւնն չէ այս: Իսկ նա ոչ միայն գործում է այսպիսի անգթութիւն, այլ և Մելանիայի երեսովն է տալիս այս անգթութիւնը, համարելով նրան բարերարութիւն:

Եւ, հալածւելով այս մտքերից, Սամսոնը տանջւում էր: Արդէն առաջ էլ չէր սիրում հասարակութիւն, իսկ այժմ բոլորովին երես դարձրեց նրանից: Ոչ մի տեղ չէր գնում, ոչ ոքի չէր ընդունում, իսկ աներոջ ու զոքանջի հետ խօսել անգամ չէր ուզում: Բնադրմամբ

գուշակում էր որ Մելանիան պարզել է, նրանց իր վշտի գաղտնի պատճառը, մի բան, որից այնքան ամաչում էր Սամսոնը: Ա՛հ, սարսափելի դրութիւն, ո՞ւմ յայտնի իր ցաւը, ո՞վ կըկարեկցի նրան և, որ ամենագլխաւորն է, ո՞վ կարգաբացի նրա կապը Մելանիայի հետ: Ոչ ոք. նա այս լաւ գիտէր, ուստի լուռ ու մունջ փակւել էր ինքն իր մէջ: Երբեմն նրա սրտում ծագում էր յուսոյ նշույլ. գուցէ Մելանիան զոջայ, ներում խնդրի անողոք կշտամբանքի համար և հաշտւի իր վիճակի հետ, դադարելով պահանջել անկարելին, անբնականը: Բայց այս յոյսն էլ նրան ոչինչ լաւ ապագայ չէր խոստանում: «Յետոյ»... կրկնում էր նա, և գլուխը թուլացած թեքւում էր կրճքին, ձեռքերը ընկնում էին ցած: Այո՛, յետոյ, իսկ նրա անգորութիւնը, որ անբուժելի է...

Տիկին Նազանին և Սերգէյ Արտեմիչը բարւոք համարեցին խնդիրը թողնել անորոշ և հեռանալ այն քաղաքը, որտեղից եկել էին: Զլում էին, որ իրանց ներկայութիւնը անչափ նեղում է Սամսոնին, այն ինչ, ցաւը դարձանելու և ոչ մի միջոց չէին կարողանում գտնել: Ճանապարհ ընկնելու օրը Նազանին մի

անգամ ևս փորձեց համոզել Մելանիային, թէ ուրիշ հնար չըկայ, պէտք է հպատակւել ճակատագրին: Բայց ղուր: Մելանիան սառն եղանակով հարցրեց.

— Մամս, եթէ մի օր վերադառնամ քեզ մօտ, կընդունես ինձ:

Նազանին սարսափեց: Բայց զգում էր, որ դուստրն արդէն անսահման դժբախտ է, ուստի ճարահատեալ պատասխանեց.

— Ո՞ր ծնողը իր գաւակին կըլծողնի փողոցում:

Մելանիան զգացւեց, փսթաթւեց մօր սլաքանոցին, համբուրեց և յետոյ սկսեց հեկեկալ, կրկնելով.

— Ախ, ի՞նչ անբախտ եմ, ի՞նչ անբախտ եմ:

Մի օր, նախաճաշից առաջ, սպասաւորը Սամսոնին յայտնեց, թէ Փիրուզեանը հարցնում է, կընդունի նրան, արդեօք, պարոնը: Սամսոնը հրամայեց ընդունել:

Փիրուզեանը ներս մտաւ նախկին բարեկամական ժպիտն երեսին, ամուր սեղմեց իր ազգականի ձեռը և նստեց նրա դէմ ու դէմ: Սամսոնը, որ զրասեղանի քով զգաղած էր ինչ-որ հաշիւներով, թղթերը հաւաքեց, մի

կողմ դրեց և հարցրեց, ուր էր մնացել մինչև այժմ հիւրը: Յայտնւեց, որ Փիրուզեանը վերջին երկու շաբաթը անց է կացրել Բագուում, միայն այսօր առաւօտ է վերադարձել: Նա վրձուել է նաւթային գործերով զբաղւելու և եկել է Սամսոնի աջակցութիւնը խնդրելու:

Սամսոնին յայտնեցին, թէ նախաճաշը պատրաստ է: Նա հիւրի հետ անցաւ սեղանատուն: Այնտեղ Մելանիան, սեղանի քով նստած, կերակրում էր ժորժիկին: Նա հիւրին ընդունեց անխռով, գլխի թեթեւ շարժումով պատասխանելով նրա խոնարհ բարեկին:

Փիրուզեանն իսկոյն գուշակեց, որ մարդ ու կնոջ յարաբերութիւնները լարւած են: Հոգու խորքում այս անգամ անկեղծ խղճաց Սամսոնին, նայելով նրա անսովոր մռայլ դէմքին: Նա խօսում էր նաւթային նոր շատրուանների և արդիւնաբերական աժիօտաժի մասին:

Յանկարծ նա զգաց խղճի խայթուց իր յանցաւոր միտումների պատճառով: Նա զղջաց: Բայց զղջաց ոչ այնքան որևէ բարոյական սկզբունքի հիման վրայ, որքան այն մտքից, որ ղուր էին իր յանդուգն միտումները և երբէք չեն կարող իրագործւել: Մելանիայի ամ-

բողջ էութիւնը հասկացնել էր տալիս նրան, թէ շեղել այդ կնոջն ուղիղ ճանապարհից շատ էլ դիւրին չէ և թէ ինքը շատ էլ ճիշտ գաղափար չէ ունեցել նրա մասին:

Նա որոշեց զգոյշ վարուել: Ինչո՞ւ զուր տեղը զրկւի Սամսոն Փրանգուլեանի պէս մի հզօր դրամատիրոջ բարեկամութիւնից այն ժամանակ, երբ իր նոր ձեռնարկելի գործի համար կարօտ է նրա աջակցութեանը: Նա աշխատեց ցոյց տալ անտարբերութիւն դէպի Մելանիան և կարողացաւ Սամսոնի սրտից ջնջել չար կասկածի վերջին նշույլը:

Մի շաբաթ անցած նա դարձեալ այցելեց Փրանգուլեաններին: Այս անգամ եկել էր վերջին հրաժեշտը տալու: Նա թողնում էր Թիֆլիսը ու հեռանում Բագու երկար ժամանակով:

XIV

Մելանիան մտածում էր, մտածում և չէր կարողանում իր ապագայի մասին մի որևէ որոշում կայացնել: Իսկ կայացնել մի որևէ որոշում անհրաժեշտ էր, որովհետև օր օրի վրայ աւելի ու աւելի էր համոզուում, թէ երկար ժամանակ մնալ այս վերին աստիճանի լարւած դրութեան մէջ չի կարող: Նա զգում էր, որ

հետզհետէ օտարանում է Սամսոնից և հեռանում անվերադառնալի: Ստեղծուել էր մի այնպիսի բնական ամուր պատենշ նրանց մէջ, որին ոչնչացնել անհնար էր:

Նա սկսեց վախենալ ամուսնուց, զգալով նրա լուռ տանջանքի մէջ մի անորոշ չարագուշակ բան: Մնալ մի յարկի տակ այդ մարդու հետ՝ նա համարում էր և՛ վտանգաւոր, և՛ զգելի: Ի՞նչ անել արդեօք. թողնել նրան ու հեռանալ հայրական տուն, թէ՞ ղիմել այն ապօրինի, վատ բայց սովորական դարձած միջոցին իր դրութեան հետ հաշտելու համար, որին դիմում են շատ շատերը: Երկուսն էլ դժուար իրագործելի էր: Ի՞նչ պիտի պատասխանէր հարիւրաւոր հետաքրքրողներին հարցին, թէ ինչու բաժանեց մի այնպիսի հաքուտ, խոհեմ և բարի ամուսնուց: Պատճառ պիտի բերէր Սամսոնի ձերութիւնը... անդօթութիւնը: Սօ, ոչ, այդ ամօթալի է, և նա հազիւ թէ կարողանայ հասարակական ծաղրի ու ծիծաղի առարկայ չդառնալ: Իսկ մնալ օրինական ամուսնու յարկի տակ, ուտել նրա հացը և խաբել նրան—դէմ է նրա ամբողջ էութեանը, նաև երկիւղալի...

Եւ այս երկդիմի դրութեան մէջ Մելանիան այլուում էր ինչպէս երկու կրակի մէջ:

Այն ինչ Սամսոնը դեռ սիրում էր Մելանիային նախկին սիրով: Եւ, այս սիրուց զբոլում էր լատարում էր ժամանակին ու բնութեան օրէնքների դէմ: Նա անիծում էր մարդկանց և նրանց հնարած բոլոր գիտութիւնները, որոնք անգոր էին նրա անգորութեան դէմ... Աշխարհը նրան թւում էր անհիւրընկալ, մուսլ: Կեանքի նիւթական շուքի ու հարստութեան մէջ զգում էր իրան չքաւոր, ինչպէս մի ամենայնտին մուրացկան:

Պարնան մերձաւորութիւնը բորբոքում էր նրա արիւնը, սակայն աւելի զգալի դարձնում... Կորուստը— ինչ, սոսկալի ծաղր բնութեան կողմից: Եւ, փախչելով մարդկանցից, ինքն իր մէջ զգում էր այնպիսի ամայութիւն, որ, կարծես, մի չար ոգի սպանել էր նրա մէջ կեանքը և կենդանի մարդուն դարձրել կենդանի կմախք: Կմախք, որ այլուում էր ներսից, առանց ջերմութիւն տալու այն էակին, որի համար այլուում էր և որին պարտաւոր էր տալ ջերմութիւն:

Նա ատում էր կենդանացող բնութիւնը և

բոլորը, ինչ-որ նորոգում էր ու թարմանում: Ծառերի նորածիլ տերեւները, ծտերի ծլւոցը, եղանակի մեղմութիւնը, երկնի պայծառութիւնը, բոլորը, բոլորը, կարծես, ծաղրում էին նրան անողոք և սարսափելի ծաղրով: Նա կրկնապէս տեսնել ամեն ինչ հնացած, թառամած և անգոր, ինչպէս ինքը: Պատրաստ էր, եթէ ունենար գերբնական զօրութիւն, մի հարածով բոլոր մարդկանց մէջ մեռցնել կեանքը և բոլորին դարձնել իր պէս այլուող կմախք:

Նա սկսեց ատել Մելանիային, չղաղարեւելով սիրել նրան անգոր սիրով: Եւ այս երկու միմեանց հակադիր, միմեանց ջնջող զգացումների ազդեցութեամբ հոգեպէս բաժանեց երկու մասի: Մի ներքին ոյժ դրդում էր նրան ամեն անգամ Մելանիային հանդիպելիս փաթաթել նրա պարանոցին և անվերջ համբուրել, շոյել, միանալ ու ձուլել նրա հետ մեռելութեան ձուլարանում: Մի ուրիշ ներքին ոյժ դրդում էր նրան արձակել երիտասարդ կնոջ վրայ, բռնել նրա գեղեցիկ կոկորդը, խեղդել ու սպանել և յետոյ սիրել... Նրա գերեզմանը:

Այլ ևս նրա համար պարզ էր, որ իր սիրոյ զգացման արտայայտութիւնը Մելանիային

պատճառում է զգւանք, ուստի ինքնասիրութիւնը ոյժ էր տալիս նրան՝ զսպելու այս զղացումը: Այն ինչ, ատելութեան զղացման դէմ օր օրի վրայ դառնում էր անգօր: Նրա զլխում ծագում էին տեսակ տեսակ մտքեր, որոնք սակայն պտտում էին մի կենդրոնական առանցքի շուրջը: Այս առանցքն էր Մելանիայի երիտասարդութիւնն ու գեղեցկութիւնը: Տէր Աստուած, կամ վերադարձրու նրան կորցրած երիտասարդութիւնն ու առնական ոյժը կամ այդ կնոջ էլ դարձրու նրա Հասակի Համեմատ տարիքաւոր կամ տղեղացրու: Այո, այժմ Սամսոնն ուրախ է տեսնել սիրուն կնոջը կամ ծեր կամ տղեղ, որպէս զի այսքան չըսիրի, այսքան չըտանջւի, չըխանդի և ամեն վայրկեան մտածի, արդեօք, Մելանիան մի ուրիշին չի սիրում:

Մելանիայի ներքին անբացադրելի երկիւղը զարգանում էր օր օրի և ժամ ժամի վրայ: Այժմ, ամեն անգամ Սամսոնի երեսը տեսնելիս, ականաջ ցնցում էր: Արդէն նա զիշերում էր մենակ, առանձին ննջարանում և եթէ չըքաշւէր Սամսոնից, ամեն գիշեր կըկողպէր ննջարանի դռները:

Սամսոնը ինքն աշխատում էր շատ ան-

գամ Հեռանալ նրանից, երբ ատելութեան զղացումը բորբոքում էր նրա մէջ առանձին ուժով: Այդ մոմենտներին մի շատ խիստ ցանկութիւն կ'անում էր նրա Հոգին և խլացնում առողջամտութեան ձայնը: Խելքը մթագնում էր և... նրա առջև պատկերանում էր Մելանիան ֆիզիքապէս այլանդակաժ: Այնչափ տղեղացած, որ ոչ մի օտար տղամարդի մէջ չի կարող դարձեցնել կիրք... Տէր Աստուած, չէ որ այսպիսով կըլուծւի անլուծելին, և Սամսոնի տանջող սիրտը կըհանդարտւի յաւիտեան...

Նա կուռն էր այս դիւալին ցանկութեան դէմ, բայց ուժերը Հետզհետէ թուլանում էին, և նա անզգայաբար ենթարկւում էր նրան իբրեւ մի անյաղթելի գերբնական զօրութեան:

XV

Գիշերւայ երկու թէ երեք ժամն էր: Սամսոնը զեռ անքուն էր իր առանձնասենեակում: Սեղանի վրայ վառւում էր լամպարը, աղօտ լուսաւորելով նրա մռայլ կերպարանքը: Նա մէջքի վրայ պառկած էր տաճկական թախտի վրայ, ձեռները գլխատակին դարսած: Կար ինչ-որ չար և հրոյ շեշտ նրա դէմքում ու աչքերի մէջ:

Նա ոտքի կանգնեց և սկսեց անց ու դարձ
անել: Մերթ կրծոտում էր շրթունքները, մերթ
հառաչում, մերթ նրա աչքերը պուպոլում էին,
մերթ, կարծես, մարում ինչպես մթին անտա-
ռի խորքում միտո մի հեռավոր խարույկ:

Նա վերցրեց սեղանի վրայից լամպարը,
անցավ հարևան սենեակը, որ նրա ննջարանն
էր: Այժմ այնտեղ երկուսի փոխարէն դրած էր
միայն մի անկողնակալ, սառն, անհիւրընկալ և
առ միշտ զրկւած ամուսնական կեանքի ջեր-
մութիւնից... Նա սկսեց կամաց կամաց ծու-
լօրէն հանել հագուստը: Հանեց ոսկէ ժամա-
ցոյցը գրպանից, նայեց, դրեց անկողնակալի գլխի
քով գտնուող փոքրիկ սեղանի վրայ: Դէն ձգեց
փողկապը, հանեց կօշիկները, հազաւ հողաթափ-
ները և դարձեալ սկսեց անց ու դարձ անել: Եր-
բեմն մօտենում էր և ականջ դնում դէպի
յաջորդ՝ սենեակը, որ առաջ թորթիկիսն էր,
իսկ այժմ Մելանիային ծառայում էր իբրեւ ա-
ռանձին ննջարան:

Գիշերային անդորր լուութեան մէջ լսում
էր երիտասարդ կնոջ առողջ ու կանոնաւոր
շնչառութիւնը: Նա քնած էր խոր, անվրդով
քնով: Սամսոնը մի փոքր բայց արաւ դռները,

նայեց: Ախ, որքան գեղեցիկ էր նրա համար
Մելանիան այդ պահին թանգագին հիւսւած քնե-
քով զարդարւած անկողնակալի վրայ: Մետաք-
սեայ դրմիւսեզոն վերմակի մի ծայրը ծալել էր
դէպի ցած և ցոյց էր տալիս նրա ուռուցիկ
կուրծքը, որի վրայ հանգչում էին խիտ մազե-
րի ալիքաւոր հիւսերը: Վերեւ այդ մազերը նրա
գլխի շուրջը կաղմում էին մթին շրջանակ: Աջ
ձեռը հանգիստ տարածւած էր կողքով, իսկ
ձեռը գլխի շուրջը կաղմում էր մի կիսաշրջան:
Յագուրդ չըստացած կենսասիրութեան ժպիտը
շրթունքների վրայ տալիս էր նրա դէմքին ինչ
որ թախիծ, իսկ պայծառ ճակատը ոքողւած
էր մազերի ստերով:

Սամսոնը ներս մտաւ կամացուկ, որպէս
մի յանցաւոր սրբութեան տաճարը: Բայց այս
յանցաւորը գալիս էր ոչ իր մեղքերը քաւելու,
այլ դործելու մի այնպիսի յանցանք, որ երբէք
չէր գործել՝ գողանալու տաճարից այն, ինչ-որ
ամենաթանգն է: Նա նայեց քանի մի վայր-
կեան Մելանիային դէմքին, նայեց այնպէս,
որպէս միայն կարող է նայել սոված գայլը համեղ
պատառի վրայ, սակայն առանց կարողանալու ու-
տել նրան: Նա հիանում էր ու տանջւում: Այն

ինչ, չար միտքը պաշարում էր նրան անխնայ
և նա զգում էր իր անզօրութիւնը նբանից
ազատելու: Սյո, այդ կինը շատ երիտասարդ է,
շատ սիրուն, շատ հրապուրիչ: Նա չի կարող
իր կեանքը յաւիտեան կապել մի անզօր ծերու-
նու հետ: Նա պիտի փնտրի ուրիշին, այս են
պահանջում բնութեան օրէնքները և այս է
գրւած Մեկանիայի դէմքի վրայ: Գուցէ փրնտ-
րում է, գուցէ արդէն գտնել է: Ի՞նչ, զրկւել այդ
էակից, դառնալ խաբւած ամուսին, դաւաճան
կնոջ մամրդ: Օօ, ոչ, ոչ, ոչ, այդ անկարելի է,
երբէք, երբէք չըպիտի թոյլ տալ...

Սակայն ինչպէս դիմադրել բնական պա-
հանջի ոյժին, ինչպէս ապահովել այդ կնոջը
չար հլապուրներէից: Տէր Աստուած, Քո գերբե-
նական ոյժով այլանդակիր մի վայրկենում այս
սիրուն կնոջը, այնպէս, որ ոչ ոք նրանով չը-
հրապուրւի, ոչ ոքի նա դիւր չըգոյ բացի Սամ-
սոնից: Այն ժամանակ նա ստիպւած կըլինի
սիրել միմիայն Սամսոնին...

Նա սարսափեց, մտածելով, որ այն, ինչ-
որ չի ուզում անել զերբնական ոյժը, պիտի
անի ինքը... իր ձեռքով: Դիւային ողին պա-
շարում էր նրան աւելի ու աւելի: Մի շարաթ-

առաջ յղացած միտքն արդէն դարդացել էր,
հասել զագաթնակէտին և այժմ ձգտում էր
իրագործւել, այժմ, գիշերային լուծեան մէջ,
երբ տանը բոլորը քնած են, երբ խորը քնով
քնած է և նա, որի վրայ պիտի կատարւի մի
անգութ զործողութիւն: Անգութ. ոչ, ինչու:
Սամսոնը չի զրկիլ այդ կնոջը կեանքից, կը-
զրկի միայն գեղեցիկութիւնից: Նրա աչքերը
յառւել էին Մեկանիայի սիրուն յօնքերին: Ահա
որտեղ է նրա գեղեցիկութեան կենդրոնը, որ
կարելի է աւելի դիւրին խախտել: Բաւական է
մատի երկու հարւած, և նա կըխախտւի յաւի-
տեան...

Սամսոնը ձեռը տարաւ վարդիկի զրպանը:
Այժմ այլևս նա միանգամայն ինքն իրան չէր
պատկանում, այլ ենթարկւած էր խաւար դի-
տաւորութեանը: Նա հանեց զրպանից մի փոք-
րիկ սրուակ և մի կտոր բամբակ: Նա ինքը կը-
սարսափէր իրանից եթէ կարողանար նայել
հայելուն այդ պահին: Կերպարանքն աւելի
մռայլւել էր, բերանի անկիւնները աղաւաղւել
էին և թեթեւակի դողում էին: Նա ուշադիր
կարդաց սրուակի խորագիրը և զուլիւր զրակա-
նօրէն շարժեց:

Մելանիան շարունակում էր հանգիստ քնել միևնույն դիրքում: Արդեօք ի՞նչ երջանիկ երազ էր առել նրան իր գիրկը:

Սամսոնը հանեց սրուակի խցանը և պատ-
րաստում էր հեղուկը կաթեցնել միևս ձեռին
բռնած բամբակի վրայ, երբ Մելանիան, ծանր
հառաչելով, շարժեց: Սամսոնը, կանգ առաւ
և սրուակը թափցնելով նայեց: Այժմ Մելանիան
երեսը դարձրել էր դէպի պատը, բայց դարձեալ
քնած էր խորը քնով: Նրա շքեղ գիսակները
հեռացել էին գլխից և թափւել բարձից ներ-
քեւ: Նրանց գեղեցկութիւնը կատաղեցրեց Սամ-
սոնին: Ակամայ նրա աչքերը դարձան դէպի
կնոջ տուալետի սեղանը և կանգ առին մի յար-
դեայ զամբիւղակի վրայ: Նա մօտեցաւ սեղանին,
շօշափեց զամբիւղակը, որ լի էր թելի կապոց-
ներով, ասեղներով, կոճակներով և այլ մանր-
մունք պարագաներով: Լսեց մետաղի սուր
հնչիւն, որից Սամսոնը ցնցեց այնպէս, որպէս
կարող է ցնցել մարդ օձի մերձաւոր շուրջից:
Նա դարձեալ նայեց Մելանիայի մազերին: Մի
վայրկեան ևս, և նա արդէն կորցրեց բոլորովին
իր առողջամտութիւնը:

Նա սրուակը դրեց զրպանը, վերցրեց զամ-

բիւղակի միջից մի փայլուն բան և ոտներէ
ծայրերի վրայ մօտեցաւ Մելանիային: Սենեակի
լուծեան մէջ լսեց սուր մկրատի զգուշ չըն-
չխկոցը և Մելանիայի շքեղ մազերը, անջատ-
ւելով արմատներից, սկսեցին թափւել բար-
ձի վրայ, այնտեղից ծանրօրէն ընկնելով
դէպի յատակը: Սամսոնը ժամանակ չըլծրցրեց
իր դժոխային դիտաւորութիւնը մինչև վերջը
կատարելու համար: Նա շտապով հանեց գրը-
պանից սրուակը, թափեց մի քանի կաթիլ նրա
մէջ պարունակած հեղուկից բամբակի վրայ և
մօտեցրեց բամբակը կնոջ սևաթուր յօնքերին,
որ այնքան գեղեցկութիւն էին տալիս Մելա-
նիայի դէմքին: Մատի երկու հարւած — և ա-
մեն ինչ կրվերջանայ...

Յանկարծ նրա ձեռը դողաց: Նա մի քայլ
յետ կանգնեց: Մելանիան աչքերը բաց արաւ
և նայեց յետ այն պահին, երբ չար ձեռը ար-
դէն յաւիտեան պիտի զրկէր նրան գեղեցկու-
թիւնից: Նա հանդարտ բարձրացրեց գլուխը,
նստեց անկողնի մէջ, աչքերը յածելով շուրջը:
Նա արթնացաւ միայն այն վայրկեանին, երբ
տեսաւ Սամսոնին, որ կիսամերկ կանգնած էր
սենեակի մէջ տեղում, լուռ, անշարժ, մի ձե-

ռում սրուակը պահած, միւսում թրջած բամբակը: Նա արձակեց մի թույլ ճիւղ և ուտքի կանգնեց: Սարսափելի երևոյթ. նրա գլխից անջատել էր ինչ-որ ծանրութիւն: Նայեց աջ ու ձախ և տեսաւ յատակի ու բարձի վրայ սփռուած մագերը: Նա բնագդաբար շփնց ձեռներով գլուխը, կարծես հաւատարմանալու համար, արդեօք գլուխը ուտելի վրայ է, և սարսուռեց ամբողջ մարմնով:

— Այս ինչ է, գոչեց նա, սարսափած հացեացքը ձգելով ամուսնու երեսին:

Սամսոնը լուռ էր:

— Ի՞նչ պատահեց ինձ, երազում չեմ, ոչ, — նորից գոչեց Մելանիան:

Սամսոնը անգիտակցաբար ձգեց յատակի վրայ ձեռին բռնած բամբակը, որ այրում էր նրա մատները: Մելանիան արձակեց, վերցրեց բամբակը, մօտեցաւ լամպարին, աչքերը չըհեռացնելով ամուսնուց: Նոյն վայրկեանին մատների ծայրերում զգաց այրոց, զէն ձգեց բամբակը և ասլշած բեռուեց տեղն ու տեղը:

— Ես ուզում էի քեզ բժշկել, — արտասանեց Սամսոնը, և նրա ձայնը հնչեց այնպիսի չարախնդութեամբ, որ Մելանիայի ճակատը պատեց սառն քրտինքով:

— Աա, — աղաղակեց յուսահատ կինը և թուլացած ընկղմեց անկողնակալի վրայ:

Նա ամեն բան հասկացաւ: Սակայն իմացաւ նաև, որ չար դիտաւորութիւնը իրագործւել է միայն կիսով չափ: Նա նոյն վայրկեանին վերկեցաւ և, վազելով, անցաւ յաջորդ սենեակը, ուր քնած էր ժորժիկը դայեակի հետ...

Սամսոնը լսեց, թէ ինչպէս դռները փակւեցին, բանալին պտտեց և զգաց, որ այլ ևս ամեն ինչ վերջացած է, որ բանալու այդ պըտոյտը յաւիտեան անջատում է նրան Մելանիայից: Նա չըկարողացաւ կատարել իր դժոխային միտումը — զրկել կնոջը գեղեցկութիւնից, որպէս զի առ միշտ տիբի նրան իբրև մի սեպհականութիւն, որ ուրիշ ոչ ոքի չի կարող պիտանի լինել:

Նա անցաւ իր սենեակը և երեսն ի վայր պառկեց անկողնակալի վրայ, բռուցքները անխնայ սեղմելով գլխին: Այն միջոցը, որով նա անաջող փորձեց պաշտպանել Մելանիային մոլորութիւնից և ապահովել իր ընտանեկան վարկը, այժմ նրան թուում էր սոսկալի երազ:

Առաւօտեան տասնութէկ ժամն էր, երբ բաց արեց անքնութիւնից ուռած ու կարմրած

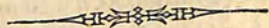
աչքերը: Ներս մտաւ սպասաւորը և, լուռ տւեց նրան մի ծրար: Նա բաց արաւ ծրարը: Մելանիանի ձեռագիրն էր: Նամակը գրւած էր Համառօտ և շատ դրական: Մելանիան յայտնում էր, թէ Հասկացել է նրա չար դիտաւորութիւնը: Մի մարդ, որ ընդունակ է այդպիսի դիտաւորութեան, չի խորշիլ անգամ սպանութեան դիտաւորութիւնից: Նամակը վերջանում էր այս տողերով.

—Ես գնացի ծնողներիս մօտ, թողնելով ամենը, ամենը, մինչև անգամ ժողովիլին: Ես ազատում եմ ոչ միայն գեղեցկութիւն, այլ և կեանքս: Դուք կարող էիք ինձ սպանել: Իսկ ես ուզում եմ ապրել, զգալ ու ապրել... Մնացէք բարով...

—Ե՞րբ գնաց տիրուհիդ, — զոչեց խեղդած ձայնով Սամսոնը:

—Առաւօտեան գնացքով:

Սամսոնը ամօթահար, յուսահատ և ուժասպառ ընկղմեց անկողնակալի վրայ, որ այսօր սուհետեւ նրա համար պիտի դառնար ցուրտ գերեզման...

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0439060

